

ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXVIII • БРОЙ 52/НОЕМВРИ 2017 г.

Най-старото културно средище в София

Петър Райжеков
Директор на читалище
„Славянска беседа“

Народно читалище „Славянска беседа“ е най-старото културно средище в София. Идеята за неговото създаване възниква през 1880 г. у Антон Безеншек. Тя е приета с ентузиазъм от пристигналите у нас по призива на проф. Марин Дринов

образовани българи и специалисти от славянските страни, които идват тук да подпомогнат изграждането на Нова България. Поканени от Антон Безеншек, те се събират на 11 май 1880 г. в кафене „Радак“ и вземат решение за създаването на културно средище. Всички единодушно приемат то да се нарича Дружество „Славянска беседа“.

В ръководствата на читалището от създаването му влизат редица интелектуалци и известни политици, които са играли важна роля в изграждането на новата българска администрация и армия, между които се открояват имената на Иван Вазов, Алеко Константинов, Константин Иречек, Марин Дринов, Борис Вазов, Иван Гешов, Сава Бобчев, Иван Мърквичка, Георги Кьосеиванов, Димитър Греков, Стоян Данев и др.

Наследството завещао ни от радетелите на славянското самосъзнание ни кара да се чувстваме горди от това, че сме продължителни на тази мисия, но и непрекъснато ни напомня за отговорността която носим. Особено днес във века на завладяващата ни бездуховност и културен упадък.

Големите личности оставили категорична диря в българския културен и обществен живот и посветили част от времето си на каузата „Славянска беседа“, ни задължават и днес да отстояваме принципите и ценностите на всички наши културни дейци. „Славянска беседа“ и днес продължава да просвещава и да открива хоризонтите на културата и изкуството пред всеки, който има тази потребност.

И това, че читалище на 137 години не престава да е младо, ни кара да се чувстваме уверени в бъдещето.

Въввлечени във вихъра на българското

Нестор Несторов

С годините, и въпреки тях, българското читалище се утвърждава като средство за комуникация, усвояване на умения и пренос на ценности. Днес в подножието на Витоша, в двора на столично училище расте и хубавее Народно читалище „Витоша“.

Създадено е на 10.IX.1951 г. То се превръща в своеобразна връзка с миналото, в траен носител на българското, запазвайки и пренасяйки „онази“ ценностна система в XXI век.

Безспорно обаче едно от големите постижения на

читалище „Витоша“ е създаването на Фолклорния танцов ансамбъл „София-6“, с ръководител Николай Несторов. Ансамбълът е повод за гордост за всички българи. Представил е красотата, живостта и шарената окраска на българската музика, танците и костюмите в много гържави, на различни континенти. Носител е на множество награди, но най-ценни са онези, които го определят като първи. Първи, защото е съумял да представи българския фолклор така, че международно-

то жури да предпочете сред групите танцови състави, представляващи различни култури от света, именно него – ФТА „София-6“ (през 2009 г. – първо място в 13-ия Световен фолклорен конкурс – фестивала „Палма-2009“ в Палма де Майорка; през юли 2010 г. – „Златен Карагьоз“ в 24-тия Международен фолклорен фестивал – конкурса „Златен Карагьоз“ в гр. Бурса – Турция; през октомври 2010 г. – „Гранд при“ в Република Южна Корея на най-големия азиатски конкурс; през август 2014 г. – първа

Мечтая да създам училище, закърмено с любов

Катрин Костова

Да мечтаеш означава да изпитваш непреодолимо желание за постигане на определена цел, да вярваш в себе си и в своя успех, да бленуваш своето щастие.

Щастлива съм, когато тихо пристъпвам към класната стая, когато около 25 главици ми се усмихнат и ми позволят да се докосна до техните сърца. Щастлива съм, когато преподавам не просто БЕЛ, а онзи български език, нашия, който е част от културното ни богатство, част от нас. Щастлива съм, когато пренасям въображението на малките човечета назад през вековете, през призмата на художествения свят, когато чрез множество герои, образи, шрихи, багри стигнем до единствения ключ към успеха – да бъдем добри и да носим любов в сърцата си.

Дали тогава съм постигнала своята мечта? Не, не съм. Защото все още не съм намерила благоприятна среда, в която да реализирам онова, което ме прави щастлива. Не днешните ученици са причината. Децата са чисти създания, все още необременени от пошлостта на живота. За да се стигне до техните сърца, е необходимо само едно оръжие – нарича се любов.

Причината е институцията училище. Днес тя притежава стотици видове техника и техники, средства, ресурси, варианти..., но не и това оръжие. Сякаш тя създава и възпитава по-скоро роботи, отколкото мислещи и обичащи хора.

Мечтая, бленувам да създам училище, закърмено с любов. Училище, за което децата ще бързат да стигнат сутрин,

няма да „бягат“ от часове, а напротив – ще чакат с нетърпение следващия учебен ден. А учителите ще вдъхновяват и подкрепят всяка нова идея през призмата на своята наука. Учители и ученици заедно ще разнищват миналото и ще създават бъдещето. В това училище ще работят интелигентни, мислещи хора, които не се страхуват да опитват, да променят, да мечтаят; ще обичат онова, което правят. В процеса на преподаване ще се използват различни методи, съобразени с възрастта и изучавания предмет, за да се докосне начинът на мислене на всяко дете. Преподаването на определен предмет/наука ще е неразривно свързано с всички останали, защото така ще се изгради в главиците на човечетата цялостна представа за света, от който

са част. Причинно-следствената връзка е изключително важна за качествено съществуване...

Освен това един учебен час не би се изразявал в преподаване на „материала“. Учителите по свой начин ще вдъхне живот на този „материал“, ще провокира мислене, ще изгражда ценности, ще твори човещи... И независимо как ще бъде осъществена в материалния свят, това е моята

мечта: училище, закърмено с любов.

Да, наситено розови са моите очила. Един важен за мен човек ме научи, че има ли желание, има и начин. Аз продължавам да търся своя начин и стъпчица по стъпчица се доближавам до своето училище, макар то да не е още увенчано със сграда, име, институция...

С уважение към всички колеги, които знаят как се използва оръжието любов!

награда на фолклорен конкурс в гр. Питещи, Румъния; през октомври 2016 г. – две първи награди на конкурси в градовете Пуебла и Мексико Сити в Мексико).

По този начин Народно читалище „Витоша“ достойно продължава развитието на

поставеното преди близо два века начало на българската обществена институция читалище. Съхранява, изпълнява и насърчава учебно-просветителски дейности и самодейността. Малки и големи са въвлечени във вихъра на българското, въз-

питават се в уважение към културните ценности, в интерес към миналото и стремеж към бъдещето. Именно така НЧ „Витоша“ обединява българското и подхранва неговия дух с най-достойната движеща сила, наречена любов.

За духа и просвещението

Мариус Донкин
Директор на Народния театър „Иван Вазов“

„Един млад народ има нужда от облагородяващото въздействие на сцената. Усещайте се не само жреци на изкуството, но и обществени възпитатели. Великолепната сграда не е още театър. Тя ще стане такъв, когато бъде одухотворена от играта на актьора“ – с тези думи проф. Иван Шишманов, тогава министър на просвещението и един от най-големите радетели за създаването на национален театър като главен културен институт в младата ни държава, посреща трупата на Народния театър в новопостроената великолепна сграда в столицата, открита тържествено на 3 януари 1907 г.

Мариус Донкин

Сега, 110 години след това знаменателно събитие, си мисля колко прозорлив е бил този европейски интелектуалец, като е акцентирал върху възпитателната мисия на изкуството за обществото и съдбовната роля на духовното просвещение. А също и че в инициативната група за обявяването на 1 ноември за Ден на българските народни будители са имената на двамата директори на театъра – г-р Михаил Арнаудов и Христо Цанков-Дерижан, и на бележитите актриси Агрина Бугевска и Елена Снежина. Защото именно високообразованите хора на духа, хората на изкуството и духовността, по думите на Иван Вазов, са призвани да превърнат Народния театър от великолепна сграда в „едно общо голямо училище, достъпно за всички съсловия, възрасти и улове“.

И бих добавил: да пробудят не само историческата памет и националното самочувствие, не само да припомнят имената и делото на всички „зрящи“ духовни водачи, изковали от словото най-мощното оръжие за съхранение и развитие на духа, но и да възродят и въздигнат духовното просвещение на всички ни!

Събудете се преди Първи ноември!

Николай Милчев

Когато се готвех да пиша за Първи ноември, си обещах да не мисля това, което обикновено си мисля. Този ден, дошъл някак късно в моя живот, свързвам с портрети на възрожденци, с почитани и знатни хора от близкото минало и с онай вихрушка от читалищни дейци, просветници и учители от новите времена.

Обещах си да не мисля за това, защото Първи ноември ми е интересен с деня преди него. С 31 октомври. Извинявам се за клишето, че Денят на будителите се свързва със събуждане и ако това е така, то на предишния ден трябва да навие часовниците. И тези часовници така да звъннат, че не да се излежаваме и да ги задушаваме с възглавници, а да подскочим.

Обещах си да не пиша за учителите, но нали и аз съм такъв, знам, че те са едни от „часовникарите“. Но е много важно да се помни, че преди техния звън те трябва да оцелеят, да се съхранят, да запазят човешкото в себе си... И чак тогава – ако все още могат, да навият част от пружината. И тогава, дано не съм голям мечтател и идеалист – още призори вратите на домовете да се отворят и техните ученици, а и всички останали, да видят колко е хубаво да се събудиш и да благодариш освен на Слънцето, и на някого, който ти е дал Слова и Цел и се е молел за бъдещето.

На 31 октомври стават чудеса – би трябвало да стават! Нека тогава някоя, която отдавна са завърши-

ли училище, да сънуват училището си. Нека всеки да си обещае, че ще си спомни кои книги е чел, какво е гледал и слушал. И да разкаже за това на децата си. Това също е част от звъненето.

Честно казано, тази работа с будителите при мен никак се смесва и трудно мога да различа някои неща. Питам се например докъде Паусий е будите? Вървял по тесните пътеки на историята и носил в торбата си листи, по-светли и от свещ. Докъде Паусий е монах? И как е направил така, че Света гора е оживяла и в Котел при Софроний Врачански, и в днешния Асеновград, и къде ли не.

Не ми е много ясно доколко Ботев със стихотворението „Майце си“ буди най-великото чувство – си-

новната признателност, а после, като прекосява Дунава и стига до Вола, дали не събужда за всички нас българското небе.

Такава е нашата история – редуват се дни и нощи, дълги нощи и дълги дни. И тъжни, и радостни дни и нощи.

Искам да кажа, че има време да гледаме портретите в училищата, читалищата, театрите и галериите, да гледаме всички, които заслужават да бъдат наша памет и история. Защото времето е по-бързо от всичко.

А този ден – Първи ноември, ми прилича на историята с моряците на Колумб. Когато тръгнал да открива нови светове, той казвал на моряците си, че ще пътуват много по-малко време,

защото те се страхували да не паднат от края на света.

Нещо такова е и Денят на будителите – пътуваме с любовта и устрема на онези, които знаят, че времето има ръб, но че ако обичаме родината си и братята си, няма как да паднем. Най-много да пристигнем отново на същото място – тук, в България. Е, не точно ние и не със същите имена, но това вече е друга история.

Почитта към рилския светец

Малко известни сведения за духовната общност на балканските народи

Илия Пехливанов

Проф. Димитриос Гонис изследва книжовните връзки между славяните и гърците през Средновековието и Възраждането. Автор е на повече от 80 книги и статии. Чрез тях в Гърция за първи път са представени светците на Българската православна църква. Св. Иван Рилски е първият български светец, представен с отделна книга в Гърция, издадена през 1996 г. В същото време за руски и сръбски светци на гръцки език са отпечатани десетки книги. Редом с тях тя се превръща и в учебник за богословите в университета.

Почитта към рилския пустиножител започва през XIX век. През 1819 г. той е включен в сборник с жития на светци (синаксар), съставен от Св. Никодим Светогорец. През 1895 г. същият е включен във „Великия синаксар“ (сборник с жития на светци) на Константин Дукакус. Същото става и с „Великия синаксарник“ на Виктор Матеус по-късно, а в наши дни – в сборник на архимандрит Николай Протопапас.

В школата на о-в Халки йеромонах Дамаскин Рилски превежда „Житието на Св. Иван Рилски“ от изданието на Неофит Рилски, осъществено през 1836 г. в Белград.

Три служби са посветени на Св. Иван Рилски.

Първата служба е смесена – гръцка и славянска. Създадена е от митрополит Константин Типадос – Яковатос, който е бил директор на школата на о-в Халки от 1844 до 1864 г. Той е имал слабост към славянския език и поканва Неофит Рилски да чете лекции в школата. Там е било традиция да се води съвместна литургия – от едната страна на църквата пее хор на гръцки език, а от другата – хор пее на славянски език. Тази служба е съхранена в родината на Яковатос – о-в Кефалония в Йонийско море, където се премества да живее, след като е принуден да напусне школата. Очевидно е взел със себе си архивите.

Втората служба е написана през 1860 г. в манастира Ватопед на Атон, където е бил бившият одрински митрополит Григорий Византиец. Той също е имал голяма слабост спрямо Св. Иван Рилски.

По-рано той е бил митрополит на Тивериупол (Струмица) и оттам изглежда познава българската православна традиция. Трябва да се подчертае, че тази служба се създава след събитията във Вселенската патриаршия през 1860 г. Автор на службата е монахът Яков Неаскитски.

Третата служба е написана от Александър Мореатидис през 1917 г., по време на Първата световна война. В нея се подчертава българският произход на Св. Иван Рилски, докато в службата на Неаскитски се споменава само планината Рила.

В синаксарника на Дукакус е предадено величание за всички светци, които се почитат по православния календар на 19 октомври. От своя страна Матеус включва в синаксарника си един тропар за Св. Иван Рилски, написан от йеромонах Герасим Микрагонянид.

Проф. Гонис въвежда в научно обръщение неизвестни материали от архива на о-в Кефалония. Той приканва български изследователи да го посетят, понеже е напълно достъпен и предлага поле за плодотворни изследвания. А къде в съвременността може да се чуе на живо величание за Св. Иван Рилски в Гърция? Може да се чуе величание за Св. Иван Рилски в манастира Кехровуни на о-в Тинос, на Цикладите. Това е най-голя-

мото място за поклонение в Гърция, посещавано от хора от целия свят. Там се съхранява дясната ръка на рилския светец. Всяка година на 19 октомври има бдение, посветено нему.

„Нивата е голяма, а работниците – малко“, идва като заключение евангелското изречение. Толкова по-ценни са сегашните труженици на духовната ниша. Ала е много важно да се привличат нови млади хора към подобна дейност.

Проф. Гонис е роден в същинска Гърция, далеч от границите с България. Не е обременен от исторически вражди и предразсъдъци. Смее да твърди, че е сравнително най-обективен в представянето на вековните връзки между българската и гръцката църква. Подготвил е книга със съчиненията на Иван Селимински в техния гръцки текст, които се съхраняват в Народната библиотека на Атина. Тя включва пространна студия за неговото творчество и подробен коментар на публикуваните съчинения.

Накрая атинският професор признава, че е привлечен от делото на пътуващите проповедници, наричани таксидиоти, черноработниците на духовното поприще, без които словото Божие и животът на балканските църкви и манастири са невъзможни.

„...И, преди всичко, завещавам ви да пазите светата вяра непорочна и незасегната от всякаво зломислие, както я приехме от светите отци, без да се отдавате на чужди и различни учения. Стойте добре и дръжте преданията, които сте чули и видели от мене. Не се отклонявайте нито надясно, нито наляво, но ходете по царския път. Пазете се грижливо от светски увлечения и винаги помнете заради що сте излезли от света и заради що презряхте света и светските неща.

А най-много се пазете от сребролюбивата змия, защото сребролюбието е корен на всички злини, според апостола, който го нарича второ идолослужение. Защото за инока богатството не е сребро и злато, но свършената бедност, отречението от своята воля и възвишеното смирение... Не търсете първенство и началства, но помнете Оногова, Който е казал: „Онзи, който иска да бъде по-голям сред вас, нека бъде слуга на всички.“ Избирайте си наставници и си поставяйте началници, които Бог ви покаже, сиреч мъже, засвидетелствани от всички в духовните деяния и превъзхождащи всички по разум и духовно разсъждение и години да пасат добре и богоугодно повереното им стадо по ливадите на благочестието и на животворните заповеди Христови. За тези подобава да се иска потвърждение повече от Бога, отколкото от своето си мнение. Ако ли пък, както казва великият наш отец и иночески наставник преподобният Ефрем Сирски, всички започнете да желаете началства и предстоятелства и всички да бъдете игумени, и всички наставници, и тълкуватели, и учители, и поникнат сред вас съперничества, свади, разпри, ревност, клевети, високомерия, завист и други неподходящи за монасите страсти, тогава знайте положително, че Христос не е между вас, защото Христос не е учител на раздор и несъгласие, но на мир и съединение. Защото той се моли към Бога и Отца и за Своите свети ученици да бъдат единни, сиреч единомислени, именно тези и всички, които чрез тях вярват в Него, и говори така: „Отче свети, запази ги в Твоето име, да бъдат единни, както сме и Ние.“ И другаде: „Моля се не само за тези, но и за онези, които вярват в Мене заради техните думи, да бъдат всички единни.“ Така и вие бъдете единни, имайте мир помежду си, защото Той казва към Своите ученици: „Мир ви оставям, моя мир ви давам.“ А какъв е този Христов мир, чедца? - Той сам отново казва, като говори: „Не както дава светът ви давам аз.“ Но този Христов мир надминава всеки ум. Това е мирът, за който говори пророкът: „И неговият мир няма предел“ (Ис. 9:7). Но и апостолът ни учи, като казва: „Имайте мир и святост - с всичко друго, но без тези неща никога не ще види Бога. „Такъв мир, прочее, имайте и вие помежду си и с голямо единомислие и разсъждение устройвайте всичко според Бога, за да не разгневявате благия ваш Владика Бога...”

Част от „Заветът на Св. Иван Рилски“ уникален документ, чието място духовниците нареждат до „История славянобългарска“

Стълба към небето...

Какво е нужно, за да си зограф в съвременността?

Милена Ташкова

Не влизам често в църква... Само по повод или когато искам да се помоля за нещо или някого. Знам, че не е редно и че не трябва само да искаме от Господ, но не съм научена на другото. Не се е случвало да изпитам желание да отида на служба или минавайки покрай някой храм, да вляза, да поседна и да поговоря сама със себе си и Бог. В този момент осъзнах защо не обичам да влизам в църкви – винаги ми създават усещане за тъга. Но тук, в църквата „Св. Св.

ние, ангели толкова ефирни, че се чудиш има ли ги, или са във фантазията ти. Всичко е толкова приказно и същевременно реално! Този съвременен иконописец се казва Диан Костов. Неведнъж съм разговаряла с художници, но никога със зограф. Представях си, че такива хора сигурно живеят като отшелници и исках да разбера повече за него и за работата му. Той работи на скеле, което е вдигнато на 12 метра височина. И не зная как да разговарям с него, защото

Константин и Елена“ в Костинброд усещах празничност и ведрост. Отначало не виждах нищо от нарисуваното, после погледнах нагоре и онемах! Виждах стълба към небето, която се превръща в ято устремени птици, Богородица с одежди, които наподобяваха роза, Христос като слънце с благо, но същевременно твърдо израже-

работи именно там – в дома Господен. Изпитвах притеснение и през цялото време си задавах въпроса „Какво е нужно, за да си зограф в съвременността?“. Вероятно нищо друго не се изисква, освен доброта, честност към себе си, любов към големите идеи и вяра! Замислям се за своите чудения и неуспехи с вярата. За трудността да не

виждам и все пак да вярвам. А зографът ми казва с усмивка: „Ами то затова е вяра, за да минаваш през трудности, не винаги да виждаш и да усещаш, да не можеш да пипнеш и въпреки това да вярваш.“ Във времена, когато бушуват нечестиви страсти, общества са объркани, а човекът е загубил себе си, изглежда простите устои на човешкото съществуване са единственото ни спасение. Христос ни го е показал преди две хилядолетия и ни го напомня от всеки иконостас, от всеки купол в храмовете. А за своите творби авторът смята, че пред съвременния зограф има два пътя – единият е да копира стари образци и да бъде занаятчия, а другият е да създава нови икони, да развива християнското изкуство и да бъде творец.

120 години Национална художествена академия

Проф. Николай Драчев, Ректор на НХА

Националната художествена академия отбелязва тържествено своята 120-годишнина. От създаването си през далечната 1896 г. до днес Академията е духовен дом за поколения забележителни творци и историци на изкуството, работили всеотдайно за изграждането на българската култура и нейната интеграция в европейското художествено пространство. Наричана Държавно рисувално училище, Държавно художествено-индустриално училище, Държавна художествена академия или Висш институт за изобразителни изкуства „Николай Павлович“, Националната художествена академия вече 120 години винаги е в центъра на художествения и културния живот на България, изпълняваща своята основна мисия – да изгражда и възпитава поколения творци, да съхранява и предава живата традиция на българската художествена култура, съизмервайки я с европейските и световните практики.

Проф. Николай Драчев

Първите преподаватели в Държавното рисувално училище Антон Митов, Борис Шац и Иван Мърквичка

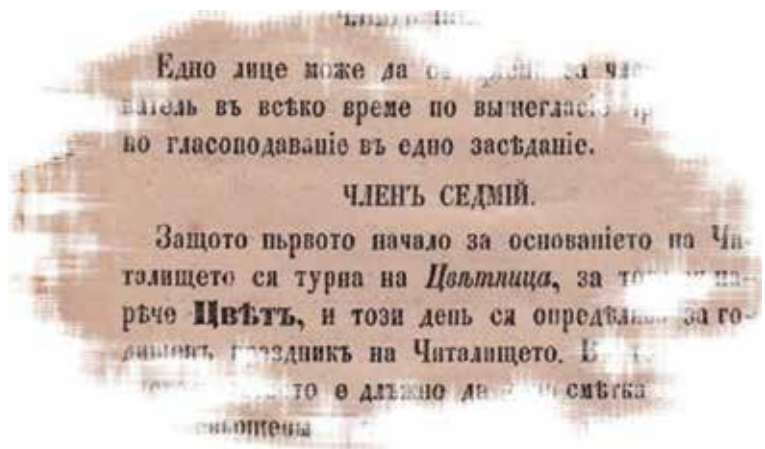
Днес НХА е основният център за подготовка на художници в 18 различни специалности от сферата на изящните и приложните изкуства, изкуствознанието, реставрацията и дизайна. Сега, повече от всякога, основните академични цели са свързани с повишаване качеството на обучението и съвместяване на постигнатото от традицията с иновативните методи на образование. Благодарение и на творческата активност на галерия „Академия“ и Музейната сбирка, международната и издателската дейност, художествените и образователните изяви на всяка една специалност, НХА се откроява като лидер в професионалното си направление и има важна роля за формирането на културната политика в страната. Академията запазва особената си гравитационна сила, благодарение на която възприемаме нейната уникална роля едновременно в континуума на миналото и в перспективата на бъдещето.

Студенти в ателието по моделиране в Държавното художествено-индустриално училище, около 1910 г. (БИА-НБКМ)

Коя е религията на българите?!

България има основание да се гордее с нейната азбука и с нейните читалища. Мисля, че това са двете най-важни отлики на нашата държава от другите държави в Европейския съюз, а и въобще от държавите в света. През 2017 г.

броят на читалищата в България е 3655, според Регистъра на българските читалища към Министерството на културата. Перифразирайки думите на Маргарет Тачър, „читалищна религия“ е нещо, с което може да се гордеем. Навремето известният български юрист проф. Александър Янков като млад посланик отива във Великобритания и след връчване на акредитивните си писма на кралицата се среща с министъра на образованието – Маргарет Тачър. Тя го въвежда в кабинета си и с усмивка го пита: „Г-н Посланик, коя е религията на България?“. Той отговаря – православно християнство, католицизъм, ислям и т.н. Тя казва: „Не, не, аз скоро ходих във вашата държава. Преди една седмица се върнах и видях, че вашата религия се нарича читалище, защото в центъра на всяко населено място има по една сграда, която наричат читалище и хората винаги се събират в тази сграда“ – сподели почетният председател на Съюза на българските читалища проф. Стоян Денчев.

ЧИТАЛИЩЕ ДА ОСНОВАТ

Народна песен
от Бяла черква

Събрали ми са, събрали
трима-четирма гаскали
във село Бяла черква.
Първият беше – кой беше
– Бачо ви Киро Петрович,
вторият беше Иванчо,
Иванчо – младо търговче,
третият беше Цанката,
Цанката Дюстабанова,
четвърти беше – кой
беше – Георгито
Македончето.

Голям са сговор правили
читалище да основат,
народа да си повдигнат.
Народа да си повдигнат,
мила свобода да търсят.
Че събра Киро и отбра
от село Бяла черква
сто и трима млади юнаци,
женени и неженени,
отде по двама, по трима –
от гяда Марча четирма.

На всеки пушка подаде
и ги на талим учеше.
Ах, че ги Киро заведе
във Дряновския манастир!
Киро на Илия думаше:
„Я отвори, Илия, джамове
и към гората погледни,
гората – черно чернило,
дали са черни гарвани,
или са нашите душмани...“
Че отвори Илия джамове
и към гората погледна.
Пушка от гора пукнала,
че си Илия убива...

(Това била първата жертва в битката. Вторият син на дядо Марчо загива, а останалите двама – Иван и Тодор, се завърнали в село.)

Тази народна песен за битката в Дряновския манастир е изпята от певицата Станка Христова, 57-годишна. Тя я била научила от баба Гина Владимирова, пяла я в читалището, ходила с нея и на събор в София. И от майка си я била чувала като малка. Записана е на магнетофон от Илия Пехливанов на 26 февруари 1971 г.

Честване на народните будители

Стоян Омарчевски е министър на народното просвещение от 1920 до 1923 г. През 1922 г. той внася предложението 1 ноември да стане Ден на народните будители. Ето словото му при обявяването на празника:

„Първата наша грижа е да обърнем погледа на нашата младеж към всичко ценно и светло от нашето минало и да я приобщим към това минало, за да почерпи тя от него бодрост и упование, сила и импулс към дейност и творчество. Нашата младеж трябва да знае, че животът само тогава е ценен, когато е вдъхновен от идейност, от стремеж; само тогава животът е съдържателен и смислен, когато е обзет от идеализъм,

когато душите и сърцата трептят за хубавото, националното, идеалното, а това е вложено в образите и творенията на всички ония наши дейци, които будиха нашия народ в дните на неговото робство, които го водиха към просвета и национална свобода през епохата на Възраждането и които му създадоха вечни културни ценности през неговия свободен живот...

Министерството на народното просвещение определя деня 1 ноември – деня на Св. Йоан Рилски, за празник на българските будители, за празник, да го наречем, на големите българи, чрез който празник, уреден планомерно и системно, да се обединяват всички усилия в това направление, като тоя ден се превърне в култ на българския народен гений: отдавайки почит към паметта на народните будители, към ония, които като самоотвержени воители водеха българския народ в миналото към просвета, към свобода, към култура, да вдъхновим младежта чрез техните светли образи към народни и културни идеали. “

Под носа на Високата порта поклъва свободата

С уважение за яковците от Цариград

Илия Пехливанов

Календарът затова е и измислен – да направи неотменима нашата почит спрямо значими събития от миналото, върху които се е градила духовността ни въпреки всякакви превратности и

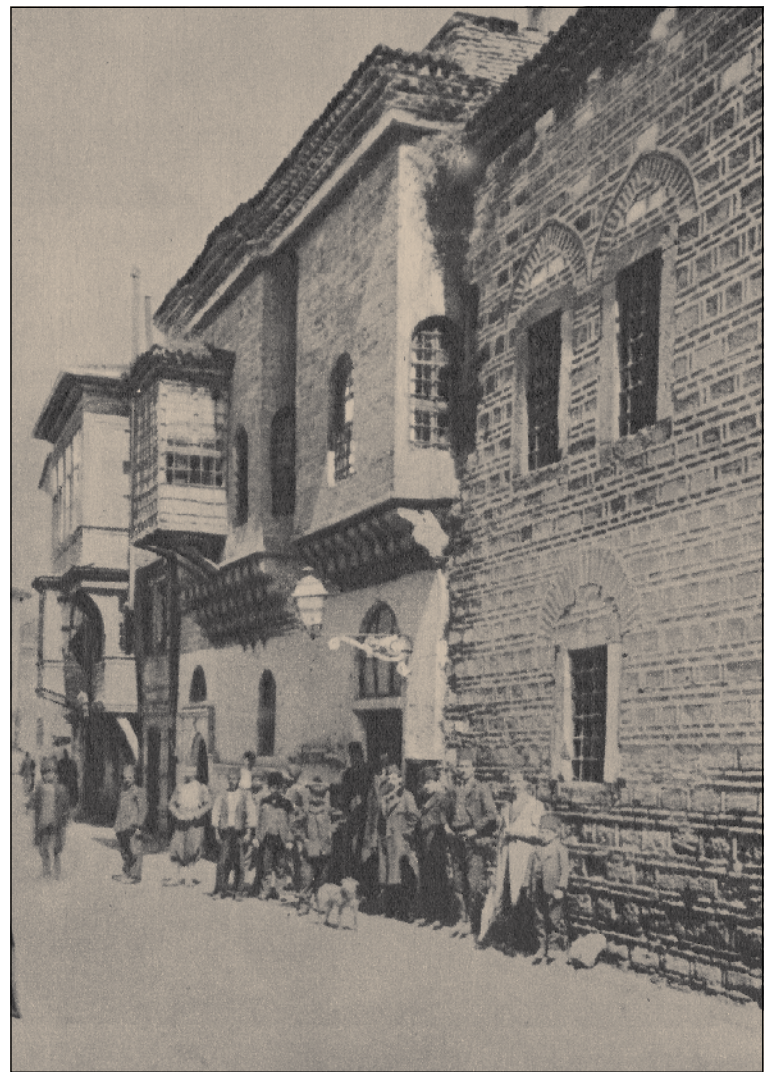
вниции, чиито имена не сме узнали и до днес.

Датата 11 май, която бележи кирило-методиевския празник, всъщност припомня обявяването на Константинопол за столица през далеч-

лата на гръцкия филологически силогос, чиято задача е била да наводни всички български земи, включая Македония, с гръцка книжнина.

Нещо като читалище са имали дори турците. Откриват свое читалище австрийските славяни, щедро подпомогнати от вездесъщия руски консул граф Игнатиев.

Обаче идеята за чисто българско читалище бива гадена по-рано – през 1860 година. Скоро се съставя общност,

Балкапан хан. Оригинална фотография от 1906 г. НБКМ-БИА

лотович, Димитър Гешогу, Георги Груев, Иван Найденев, Атанасаки Стоянович, хаджи Мина Пашов, Станчо Брагински, Христо Такев, Йосиф Дайнелов, Сава Стоянов, априловия сродник Тодор Бурмов. Като най-ревностен проповедник на читалищната идея се проявява Стефан Илич. Напразно обаче ще търсим имената им в днешните български енциклопедии...

На 27 февруари 1866 г. младежите се явяват в метоха при българската черква „Св. Стефан“ при Иларион Макариополски с молба той да вземе почина за читалище-

стане читалищен председател. Четиримата – хаджи Мина Пашов, Тодор Бурмов, Христо Танев и Георги Груев – се заемат да съставят проектоустав. Събрали се в уречения ден – 22 март, отново в метоха 50-60 души след кратки спорове приемат този устав, подписан от 43-ма души. Тогава избират и настоятелство: хаджи Мина Пашов – председател, Георги Груев – подпредседател, Станчо Брагински – секретар, Никола Бракалов – писар, Николчо Тъпчилещов – касиер. Говорил тогава и Петко Рачов Славейков. За библиотекар е избран Лука Моравенов. Членовете са напълно равноправни. Различават се само по членските вноски – от 50 до 200 и повече гроша годишно. За читалищен благодетел се считал онзи, който внесе 500 гроша в пари или в книги. Значи е имало и такива...

Ето го преработеният на днешното гражданско общество!

„Блажени, прочее, учените и ревнителите за напредък; двама по-блажени са проповедниците за просвета у народа; трима по-блажени тия, които я подпомагат нравствено и вечно, без което всичко пропада.“

Д-р Иван Селимински (1799 – 1867)

препятствия. Едно подобно събитие е създаването на българско читалище в столицата на Отоманската империя. Ако Българското възрождение наистина е едно от чудесата на деветнайсетото столетие за Европа, то имаме в случая пример как е било постигнато това.

Завещал ни е рядката дума „яковец“ търновецът даскал Петко поп Николов, учителят на Петко Рачов Славейков. Попаднал всред вавилонското стълпотворение от хора край Босфора, той не е изкушен от пищените пазарища и великоленните здания, които бележат срещата на Изтока и Запада. Обладан изцяло от мисълта за отечеството си, той пише изповедни писма до своите съграждани, за да сподели с тях как устоява на съблазните от гърчение и потурчване.

Както се знае, Цариград е най-големият български град отпреди Освобождението. В него са живели около 30 000 българи: търговци, абаджии, мутафчи, градинари, хлебари, риболовци, кожухари, сеузи (конегледачи), готвачи, овчари, говедари, ратаи по чифлиците. Само лодкарите – тогавашните таксиджии около Златния рог, са били близо хиляда на брой.

Генетичната памет у природно изявените северняци извиквала спомена за Магнаурската школа и нейния библиотекар, дарил славянските букви-семена, за творец на Златния век, наричан Книголюбец, за преславски книжо-

ната 330 година (и не е нужно да се търсят други произволни обяснения за това, защо именно на този ден е празникът на светите братя).

Оттам именно искрата прескача в Пловдив, като бързо обзема цяло Българско.

Преди да се появи българското читалище, в Цариград вече е съществувала центра-

„Българските читалища от XIX век са преработени на съвременното гражданско общество.“

Антонио Виджаланте –
постоянен представител за България
на Програмата за развитие на ООН (ПРООН)

от повечето млади хора около 18-20 години. Начело е г-р Христо Стамболски, а неговите другари са Георги Зо-

то в свои ръце, като оглави читалището. Еленчанинът горещо подкрепя идеята, но внимателно отказва да

Мечът без дух е само жестокост

Духът без меч е често безсилие

Проф. Андрей Пантев

Мечът без дух е само жестокост. Духът без меч често е безсилие. Този празник е носталгичен синтез на отминалото добро. Ние отбелязваме общ, тих и анонимен подвиг, който има конкретни изразители навсякъде. Затова възприемаме Деня на будителите като признателност към общо книжовно рицарство, което възстановява, облагородява и осмисля някогашния ни духовен ръст. Те са еднакви лица като същност.

Паусий Хилендарски е личностният образ на тази тръпка. Но монахът има стотици аналози в трите географски пространства на тогавашна България. Простичката „История славяноболгарская“ е част от интелектуалния климат на европейския романтичен национализъм. Той е примесен с история и култура. За Паусий, Дойно Граматик, Неофит Бозвели, Софроний Врачански и другите историята не е утеха от днешни беди, а повик за възстановена значимост. Като историческа реалност България пак ставаше земя на книгата и се завръщаше като такава след векове забвение.

Но инерцията на тогавашното съвремие е още силна. Във времената на будителите животът на българите е кратък и мерзък, съпътстван с мрак, тъпо покорство, робско доволство, всякакви страхове. Бяхме поставени под плътния и железен похлупак на една враждебна власт. Отникъде пролука нямаше към среща със света и големите ветрове на Новото време. Незнанието водеше до невежество, а то – към леност. Малцина са знаели за нашето средновековно великопение и са умирали, без да зърнат част от околния свят. Мъждукащите манастири още са оазиси в сред пустинята. Битовото живуркане поощрява мнозина да си залостват портите пред четници и въстаници.

Ако има будители, значи сме спали няколко века. Самото обръщение на Паусий „Юроде“ намеква за малоумие. Затова будителите интуитивно са разбирали, че до

кръста и меча в бъдещото прозрение трябва да се постави и книга. Да напишеш нещо за род и име е равно по значение на това да пролееш кръв за свободата.

А все пак всички народи имат будители. „Събуждането“ бе не само краят на ре-

хмее“, според възрожденския поет. Не толкова, че сме били жадни и гладни. В своите упреци към „неразумните“ Паусий не мотивира значимостта на миналото само с блестящи бойни победи. Той набляга на държавност в Средновековието, основана

живяната покруса? Тогава не генералите и bankerите, политиците и предприемачите, а книжовните хора първи вдигнаха чела. Поредното завръщане на България започна от тях. Те не бяха продукт или носител нито на пазарната икономика, нито

бяха едновременно европейци и патриоти.

Сега ни внушават, че модернизация означава да отхвърлим всичките възрожденски добродетели, които изглеждали като склерозирани вкаменелости.

Нима Будителите са анти-европейци? Та те преодоляха космополитния универсализъм на миналото, от който излизаше и самата Европа. Те бяха свещеници, учители, писари, читалищни настоятели – хора, които обикновено написваха историята на собствения си род, жития, дамацини, преди да погледнат на националната ни общност. Защото нейната значимост започваше от родно място, а патриотизмът – от бабино коляно. Те не бяха смутители на реда и отчаяни сепаратисти. Тяхната бомба бе масилото. Будителите тихо трасираха гръзкия път на Раковски, Ботев и Левски. Тяхната основна добродетел бе любовта към Отечеството, независимо какви лишения следваше да изтърпят по този трънлив път. Славата за тях бе последната причина за изява и поведение. Затова и не враждуваха помежду си. В много отношения те са отрицание на днешното съвремие. Тяхното перо лееше светли надежди, защото виждаха мъките си като болки преди рождение.

Ако у тях, както при Паусий, е имало гняв, той е предизвикван от овчедушното примирение не само към политическата власт, но и към инерцията на безразличието.

Те не подлежах на претенциозното разделение „млади“ и „стари“. Кой се е интересувал тогава от кръщелното им свидетелство? Младостта е извор на гръзост и усещане за безсмъртие, но невинаги и на мъдрост. Те не бяха чели Бодлер, Гьоте и Достоевски, но разбираха Човека и света. С добродетели и пороци. Преди десетки години нобелистът Херман Хесе бе написал, че светът е оглуял от пари. А будителите бяха бедни, но мъдри. Днес ги търсим. Но будителите никога не се завръщат. А гали самите те не са заспали?

несансовия космополитизъм. Робер дьо Сорбон, Джон Уиклиф, Джон Уинтрон, Джузепе Мацини, Рихард Вагнер в различни времена са „отделяли“ народите си от него, за да получат самоличност. Но малко народи ги честват общо като нас. Защото селският гаскал с писанията си бе не по-малко важен от просветения монах. Трябваше да знаем откъде идваме, за да се запътим напред. Нашият порив след дългия исторически сън бе „да бъдем пак каквито бя-

на Книгата. Това е продължението на започнатото от светите Кирил и Методий. Така монахът предлага с перото си онова съгласие между българите, което днес може да се назове с изкуствената дума консенсус.

През мрачната за победена България 1922 г. Министерският съвет под председателството на Александър Стамболийски обявява ден за този празник. Случайно ли бе това празнуване, в което нямаше горчилката от пре-

на епопеите по бойните полета. Наред с величието и трагизма от неотдавнашните сражения, ние имахме потребност от напомнено от миналото упование. Ние не се осланяхме на гръцко и римско наследство. Ние си имахме собствени културни авторитети и собствени стойности. Това не бе само изолация, а наш културен модел за единен общочовешки светоглед. Интуитивно или чрез познания будителите

Да се познава и помни миналото

Патриарх Евтимий Търновски (1375 – 1393) и историята

Проф. Васил Гюзелев

Макар сред книжовните трудове, които са създадени от него (жития, похвални слова, послания, църковно-литургически служебници и преводи) да липсва съчинение с историко-летописен характер, в тях се установяват кратки исторически повествования и разсъждения върху смисъла и значението на летописането. Интерес предизвиква Евтимиевото схващане за същността на човешката природа и нейното действие в хода на историческия процес. Според него тя „непрекъснато е в движение, наредето се прояви стремежът на волята, натам се понасяме“. Движението напред се ръководено от упованието и водено до отбелязване на „светла дия в паметта“. В дадения случай понятието „памет“ е равнозначно на „спомен за миналото“, регистриране на движението напред. Ролята на паметта – история за отделните личности (най-вече светците) била преди всичко в това, щото „спомените за тях и техните деяния да не бъдат отпратени ‘в дълбините на забвението’“.

При съставяне на повествованието в житийните си произведения нерядко Патриарх Евтимий използва

различни исторически свидетелства (надписи, писма, легенди и предания), за да придобие автентичност и истинност. Навлизайки чрез „Похвално слово за Константин и Елена“ в раннохристиянската история от IV в., той не пропуска да подчертае, че е съставил това слово „не по лъжовни приказки, но от истини и нелъжовни свидетели“ и именно от тях е набрал и неизменните познания.

Историко-летописните свидетелства за събитията от българското минало при първите Асеновци (1185 – 1241 г.) и за пренасянето тогава на мощите на различни светци в столицата Търново той извлича не само от проложната житийна книжина, създадена през XIII в., но използва и запазени тогава епиграфски паметници, например надписа на цар Иван Асен II от 1230 г., увековечаващ битката при Клокотница. За придобаване на документалност в други случаи влията в своето изложение епистоларни паметници. В „Житие на св. Иван Рилски“ се позовава на разменени писма между цар Петър (927 – 969) и Рилския

свещец, за да придобие достоверност на диалога между двамата и да остави памет за несъстоялата се между тях среща. Във връзка с пренасянето на мощите на светеца от Средец (София) в Търново през 1195 г. възпроизвежда посланието на цар Асен I до търновския архиепископ Василий. Не може да има и съмнение, че и в двата посочени случая той е използвал документация, съхранявана в нестигналия до нас архив на Търновската патриаршия.

В друг случай Патриарх Евтимий възпроизвежда съхранила се до неговото време легенда за пленяването на латинския император Болдуан [Балдуин] I в битката край Одрин през 1205 г. Приведените примери показват, че Патриарх Евтимий е имал ясна представа за предназначението на историческата памет и за средствата, с които се изгражда автентично и достоверно историко-летописно повествование. Според някои изследвачи на Евтимиевото творчество, на летописните бележки и факти, неговите похвални слова прерастват в „кратки исторически хроники“, а излагането на исторически сведения в тях

ведно с разказа за живота и деянията на светеца водено до въвеждане на нов дял в българската средновековна агиография – „историческа биография“.

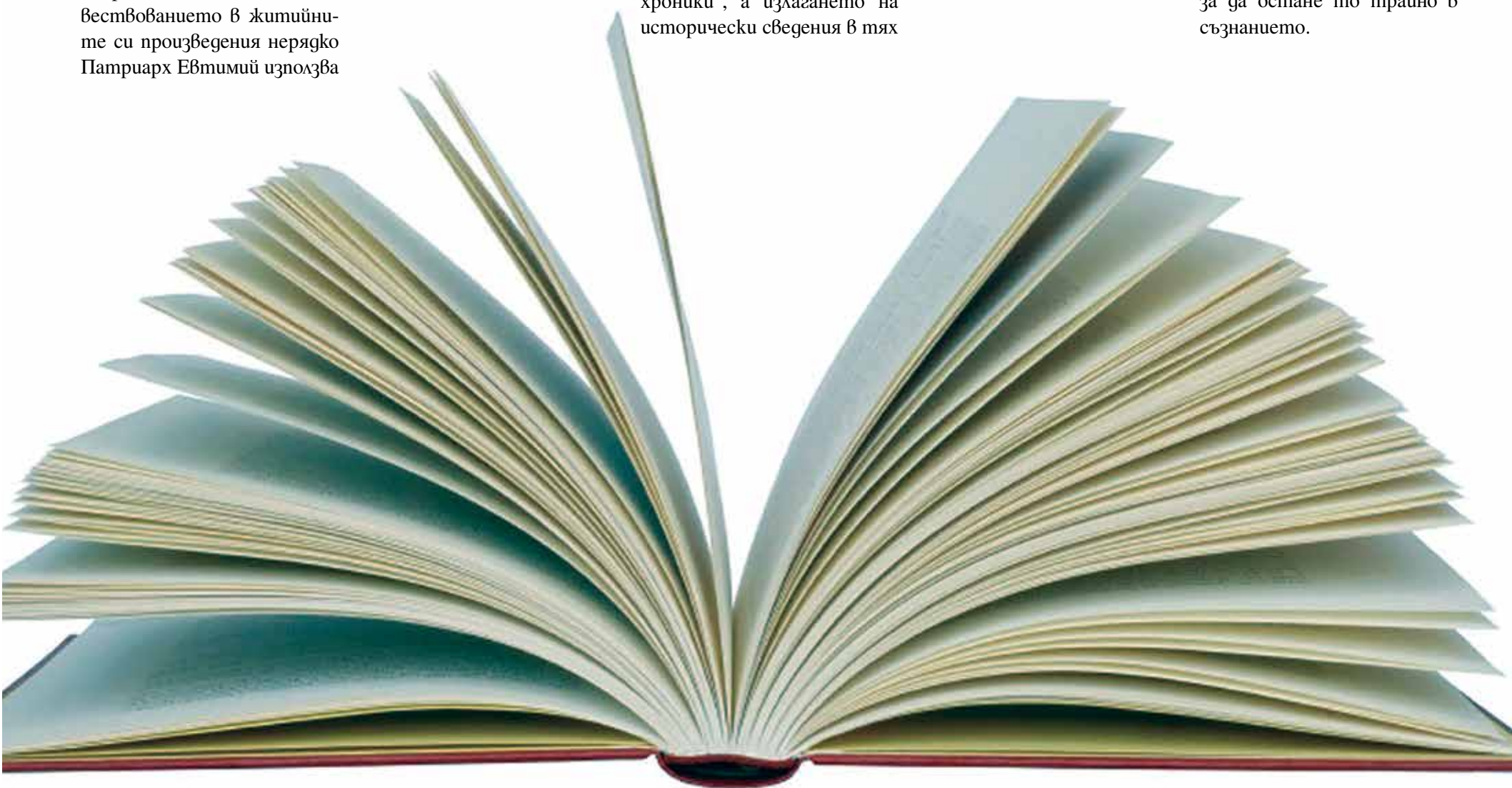
Евтимиевите познания върху българското минало, начетеността и ерудицията му за същността и методите на историческото познание релефно проличават в работата му, по структурирането и окончателната редакция на Синодика на Българската църква. По своята същност и по съдържанието си той е съставен от различни по тип и форма исторически съчинения (поменици и словесия за царе и царици, патриарси и духовници, боляри и ересарх; летописни творби – като повестта за Боролювия събор срещу богомилите през 1211 г. и разказа за възобновяването на Българската патриаршия през 1235 г.; споменавания за отделни личности и събития в различен исторически контекст).

Всичко това в достатъчно висока степен показва, че Патриарх Евтимий пределно ясно е разбирал смисъла и значението на летописа-

нието, т.е. на историята – както в книжовното си творчество, така и в политическата теология.

Основния смисъл за отбелязване на историческите събития и деянията на отделните личности Патриарх Евтимий по твърде лаконичен и дълбоко философски начин изразява в завършека на „Разказа за възобновяването на Българската патриаршия през 1235 г.“: „Записахме тези неща за всички православни – за знание на онези, които слушат, и за памет на българския народ“.

Двете ключови думи в този текст „знание“ и „памет“ определят основното Евтимиево схващане за смисъла и предназначението на историята – да се познава и да се помни собственото минало. Според него историческата памет е основана на историята, същностно онтологично начало. За тогавашното време това е велико философско прозрение. То показва дълбочината на Евтимиевата мисъл за това, че историческото знание всъщност е припомняне – памет за миналото, за да остане то трайно в съзнанието.

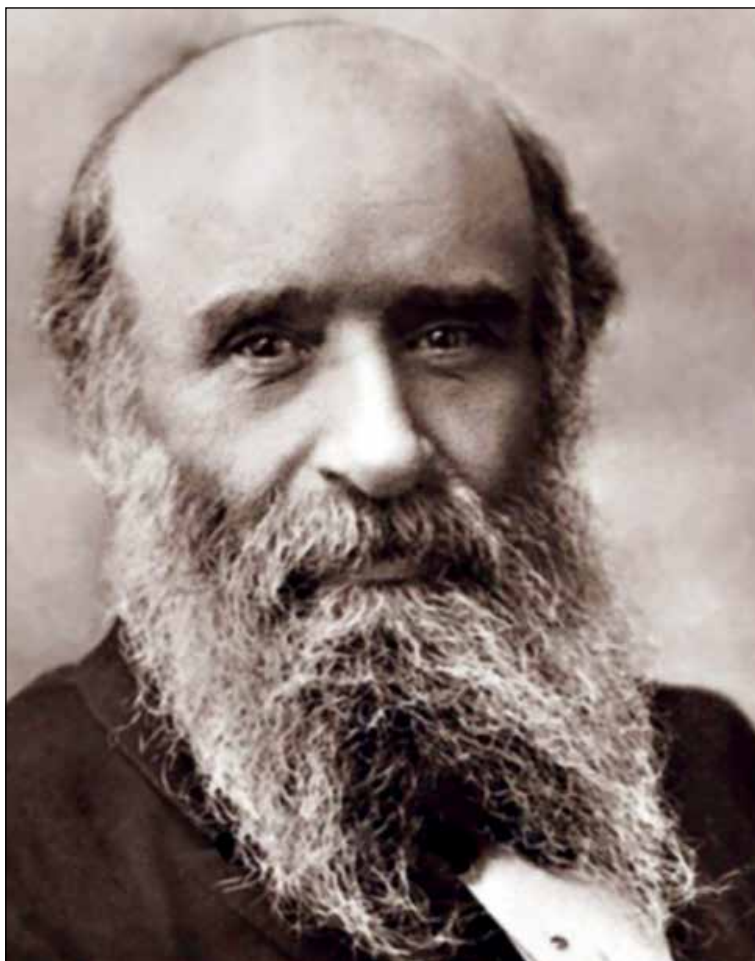
За развитието на образованието, науката и културата в България

Проф. Мария Младенова

Една от най-магнетичните фигури в историята на българското образование, наука и култура от втората половина на XIX в. е тази на панагюреца Марин Дринов, който е не само първият българин, избран за професор и първият несменяем председател на Българското книжовно дружество (1869–1898), но е и първият министър на народното просвещение в Княжество България, положил много усилия за просветното издигане на народа ни и за създаване на значими образователни, научни и културни традиции в страната. <...> Издирил и събрал ценни материали за научните си изследвания по история и филология, набавил много редки и ценни книги за личната си библиотека – мисълта за България и нейните проблеми никога не го напуска. <...> И през август 1869 г. М. Дринов изпраща известното „Писмо към българските читалища“, в което, като оценява високо дейността им, определяйки ги, като „съсредоточия на най-просветените и деятелни български сили“ ги приканва „да издирват старите български ръкописни, църковни и др. книги, сиреч нашите писмовни паметници и да ги приберат на едно безопасно място. Освен това да записват и събират народни песни и приказници от разните български области, по които да можем да изследваме разните наречия и изговаряния и да изучим духът, законите и свойствата на езика си от най-старите времена и до днес“. Благодарение на това писмо на М. Дринов в българските читалища се създават и първите музейни сбирки с ценни експонати от миналото на страната ни.

Марин Дринов е сред инициаторите и за създаването на Българското книжовно дружество (БКД) в Браила, което през 1911 г. се преименува в Българска академия на науките (БАН). В средата на XIX в. Браила се утвърждава като важно средище на българската емиграция и център на българското книгопечатане през Възраждането, поради което се смята,

че именно тук трябва да се създаде организация, която да работи за развитието на българската наука и за издигане на научното мислене, чрез които собствената ни култура да се приобщава към европейската. <...> При едно от идванията си в Браила М. Дринов докарва и три сандъ-

Проф. Марин Дринов

ка с книги, с които се полагат основите на дружествената библиотека. Така той става основател на библиотеката на днешната БАН, като още през 1869 г. препоръчва да се създават книгообменни връзки с други библиотеки в Европа, а във фондовете ѝ да се набавя литература от различни области на човешкото знание.

От 1870 г. БКД започва издаването на „Периодическо списание“, което е първото научно списание в България. Дринов не само редовно му сътрудничи, но и обмисля как да се привлекат и чуждестранни автори, за да стане то действително научно списание с авторитет сред учените от славянските страни. Задълбочените публикации на младия Дринов рано привличат вниманието и одобрението на европейските слависти, поради което кариерата му на учен се

развива по възходяща линия. <...>

По време на Освободителната война, когато руската армия се оказва в България, той напуска професорската катедра за две години и се връща в родината си, заемайки такива отговорни постове като съветник на граждан-

тяхното управление, кадри и издръжка.

Като пръв министър на просветата в България той създава мащабна образователна програма, насочена към решаването на стратегически задачи в учебното дело, като използва и познанията си за европейския опит в тази област. Социалнообоснованата му програма за развитието на българското учебно дело, целяща просветното и духовното издигане на народа, се осъществява в продължение на три десетилетия, а неговите следовници К. Иречек, Г. Живков, К. Величков и проф. Ив. Д. Шишманов я доразвиват, изграждайки модерна образователна система, съобразена с националната специфика на страната ни. Огромната дейност на М. Дринов, насочена към утвърждаване на нова организация на националното образователно дело в Княжество България, получава висока оценка от Ст. Велев, който през 1906 г. отбелязва: „Ако Паисия наричаме баща на българската история, Левски – апостол на свободата, Неофит Рилски – патриарх на българските книжовници и педагози, то Дринов смело можем да наречем баща на нашата училищна организация“. Убеден, че високата култура и образование са немислими без книги и библиотеки, като вицегубернатор на София полага много грижи за създаването на Софийската публична библиотека, която е открита за читателите на 15 януари 1879 г. Заедно с Петър Алабин, който е губернатор на София, се заемат да създадат една публична библиотека, която да съдейства за умственото и нравственото развитие на младото поколение. <...> Дринов полага много усилия и за създаването на първоначалния фонд на библиотеката, като организира получаването на дарения от известни руски учени и сам ѝ дарява ценни лични книги сред които са и собствените му трудове „Заселение Балканского полуострова славянами“ (1873) и „Южные славяне и Византия

в X веке“ (1876). Той продължава да се интересува от развитието на библиотеката и след завръщането си в Харковския университет. В кореспонденцията си до главния ѝ библиотекар Г. Я. Курков му дава полезни напътствия за комплектуването на фонда ѝ, настоявайки да се набавят книги от чужбина и по филологически въпроси, езикознание и литературознание, „за които по нас още и хабер нема“, но те са „нужни за правилното и всестранно изучаване на нашата народност в нейното минало и настояще“, което „трябва да залегне в основата на нашето просвещение“.

За голямата грижа на М. Дринов за развитието на библиотеката говори и фактът, че още приживе той завещава голямата си лична библиотека на българския народ, дарявайки я на Народната библиотека в София.

През 1909 г. пленните останки на професора и библиотеката му са пренесени в София от Пенчо Славеиков и проф. Васил Златарски, които са командировани в Москва по повод откриването на паметника на Н. В. Гогол (26. IV.1909). Библиотеката на М. Дринов, състояща се от 2969 т. книги и периодични издания, е едно от най-ценните дарения на Народната библиотека, разкрито в печатен „Каталог на библиотеката на Марин С. Дринов“ (1914), придружен с интересен предговор от проф. В. Златарски, посветен на живота и научната дейност на дарителя. <...> Научните приноси на Марин Дринов са оценени високо от славянския свят още приживе, поради което е избран за член на Петербургската академия на науките (1898), на Полската академия на науките в Краков, на Чешката академия на науките и изкуствата в Прага и на Югославянската академия на науките и изкуствата в Загреб – доказателства, че той е първият българин с общоевропейски авторитет.

(Пълният текст е публикуван в сп. „Наука“, С., СБУ, 2003, кн. 5)

Полковникът фолклорист

160 години от рождението на полк. Георги Янков

Никола Карауванов

„Едва ли има страна по света, където под сборник с народни песни да не стои името на професор по литература, не на специалист по етнография, не на теоретик по естетика, а на един полковник. Може би само в България името на един военен деятел се споменава във връзка не с бойни подвизи, а с едно голямо културно дело“ – пише през 30-те години на XX век писателят Иван Бунин.

Тези думи се отнасят за полковник Георги Николов Янков. Той е роден на 13 (25 нов стил) май 1857 г. в гр. Болград, Бесарабия. Неговите родители са преселници от Ямбол. Той учи в родния си град и през 1877 г. завършва с отличие първата българска Болградска гимназия. От ученическата скамейка Георги Янков се записва в редовете на Българското опълчение. За героизъм, проявен в боевете при Стара Загора и Шунка, той е произведен в унтерофицерски (сержантски) чин. В освободена България Янков постъпва в новооткритото Военно училище, успешно

завършва първия випуск и е произведен в чин подпоручик (лейтенант). През 1882 г. е произведен в чин поручик (лейтенант) и заминава за Русия, за да учи в Александровската военно-юридическа академия в Петербург. След успешното завършване на академията през лятото на 1885 г. той се завръща в България с чин капитан.

В избухналата на 14 ноември 1885 г. Сръбско-българска война кап. Янков е комендант на гр. Сливни-

Полк. Георги Янков

ца, с изключителни заслуги за удържане на позицията, където се разиграват тридневни епични и решителни за цялата война боеве от 17-19 ноември 1885 г. Армията на сръбския агресор е разбита и започва стремителното българско контранастъпление, завършило с превземането на гр. Пирот, на който кап. Георги Янков става комендант. За участието и заслугите му в отечествената Сръбско-българска война от 1885 г. той е награден с орден „Св. Александър“.

Убеден русофил, кап. Янков е принуден да емигрира в Русия през август 1886 г. и служи в 130-и пехотен полк в Киев. Той се завръща в България след амнистията на офицерите русофили през 1898 г. като подполковник. Назначен е за председател на Пловдивския, а след това на Софийския военен съд. Произведен е в чин полковник през 1905 г. По време на Балканските войни 1912-1913 г. полк. Янков е в щаба на Трета армия.

Военният историк Иван Дренски пише: „В навечерието на влизането на България в Първата световна война (1915 г.) на страната на Германия, полк. Янков подписва протестно писмо на опозиционните партии до цар Фердинанд. За тази му дързостна постъпка той бива уволнен от армията“. Полковник Георги Янков почина на 3 ноември 1920 г. в София.

Най-трайни следи в българската история Георги Янков остава като фолклорист. През 1908 г. той издава „Български народни песни от Елена Янкова“. В предговора на сборника полк. Ян-

ков пише: „Настоящите 333 песни съм слушал и записал от майка си, Елена Янкова, в Киев през 1892–1893 г. За да дам възможност на майка си, набожна жена, да се помоли в църквите на Киев, я бях поканил да дойде при мене, за да живеем временно заедно. Тя дойде и преживяхме с нея близо две години, в течение на които и записах песните. Повечето от песните майка ми е запомнила на крехката си възраст, още като момиче в с. Каранча, в Бесарабия, където е вземала участие във всякакви местни игри, на светби, на седенки, на жътва“.

Да кажем няколко думи за майката на полк. Янков – Елена. Тя е родена през 1825 г. в Ямбол. На четири години заедно с родителите се преселва в Бесарабия. Известната песнопойка научила голяма част от песните от майка си – Станка Вълева. През 1945 г. Елена се омъжва в Болград за Никола Янков. Надарена със забележителен глас, музикална и словесна памет, тя пее стотици български народни песни до смъртта си през 1901 г.

Излизането на сборника „Български народни песни от Елена Янкова“ е събитие в културния живот на България. Това насърчава полк. Янков да повика при себе си в София сестра си Кина Янкова от Болград, която изпълнява още 215 незаписани песни от репертоара на

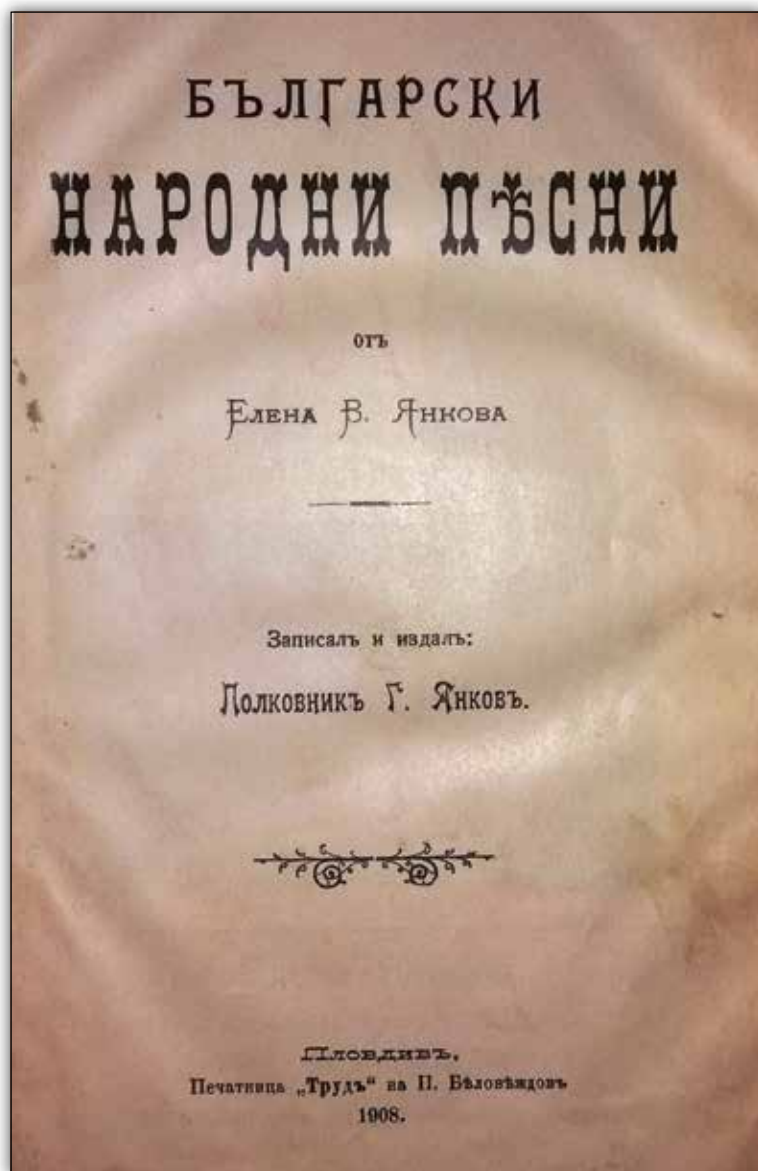
майка си пред големия български композитор Добри Христов. Той ги нотира и заедно с Георги Янков ги обнародват (текст и музика) в „Сборник за народни песни, умотворения и народопис“ в книга 27 от 1913 г. под заглавие „Български народни песни от Бесарабия“.

Двата издадени сборника съдържат общо 548 български народни песни от Бесарабия. Тези сборници са проучвани от наши и чуждестранни фолклористи, учени и писатели като проф. Иван Шишманов, акад. Михаил Арнаудов, чешкия проф. Константин Иречек, Стилиян Чилингиров, Иван Вазов и други. Всички дават изключително висока оценка за тези истински духовни бисери на българския народ.

Като заключение ето какво пише съветският академик Николай Державин, таврийски българин по произход: „Имах удоволствието да се познавам с Георги Янков и пазя за него досега най-светаи спомени. Заслугата на покойния полковник Янков като издател на сборници, в които влязоха песни, записани от майка му, стои над всяка оценка като изключително национално достояние. Надарен с редки културни интереси и високо благороден характер, той даде на българския фолклор ценен принос, който ще остане през вековете“.

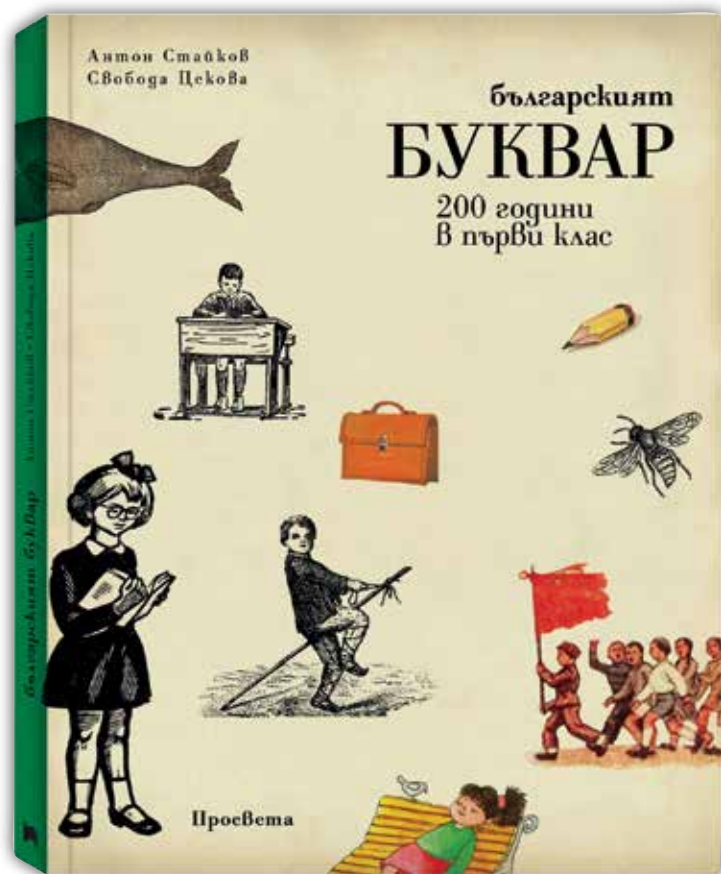

Елена Янкова
Родена през 1825 год. в гр. Ямбол.
† През 1901 год. в гр. Болград.
Фотографирана на 60 годишна възраст.

6. Български войници.

От като са й (2) зора зазорило,
От тогас е (2) аскер завървило;
Кон до коня (2) юнак до юнака,
Зенгитъ (2) е(д)на в друга бяхтат,
Пушкитъ им (2) като честа гора,
Сабитъ им (2) като ясно слънце.
Испрегна са (2) пушка арнаушка,
Че удари (2) най-добрия юнак.
Юнак па(д)на (2) език му говори:
„Ой ви вази (2) се отбор юнаци,
Носете ма, (2) не ма оставайте,
Запесте ма (2) на път на кръстопът;
Със сабитъ (2) гроб ми ископайте,
Със пушкитъ (2) гроб ми заградете;
На глава ми (2) чушмай направете,
На снага ми (2) фидан насадете,
Кой кък мене (2) на спънка да се(д)не,

„Един буквар на българските буквари. Като го имаме, разбираме колко ни е липсвал. Това е стегнат и точен визуален прочит на букварите през различните десетилетия от Берон до днес, през промените в изображение и текст, през почерците на съставители и художници. Тази книга може да бъде четена като енциклопедия, албум и забавно четиво. История на букварите, която в известна степен е история на българското живеее от последните два века. Как през буквите влизат държавата, идеологията, светът... Стъпка към ненаписаната история на българското дете; книга, от която можем да започнем да сричаме този свят.“

Георги Господинов

Илюстрациите в българските учебници са съществена част от визуалното наследство на България и като елемент от образователната система са възпитали вкуса и естетическите нагласи на много поколения. Но въпреки стотиците издания и огромните тиражи българската илюстрация за образователни цели е обект само на инцидентни споменавания. Решихме да запълним тази празнина, като съберем и включим в една книга анализи на най-интересните български буквари от 1824 до 2014 г.

За целта проследихме историята и развитието на този фундаментален за учеб-

ната книжна жанр, който претърпява учудващо незначително развитие през последните два века. Пътуващите през годините сложети, текстовете стандарти, устойчивите визуални образи, преминали през филтъра на различни стилове, се пре-

върнаха в обект на нашето наблюдение и анализ. Парадоксално е обаче, че в типовата структура и постоянните теми всеки буквар е различен и чувствителен към бита, социалните отношения, културата, кризите и конфликтите на времето, в което е писан.

В подготвителния период открихме и описахме 130 буквара, издавани през последните два века, с повече от 340 преиздания, голяма част от които се различават и в своето съдържание. От проследените издания включихме над 500 илюстрации на 55 художници. Издирването на букварите се оказа трудна задача. Дори в големите библиотеки много от тях липсват или са архивирани в картотеките под етикета „пълна недостъпност“. Попаднахме на интересни екземпляри в частни колекции, в обществени библиотеки и читалища. Някои от тях се оказаха истински находки: късните издания на Рибния буквар със слабо известни илюстрации, различните издания на букварите на Драган Манчов и Димитър Благоев с добавени нови гравюри, курioзният буквар на Иван Славейков, Войнишкият буквар на братя Юрукови, букварът

вена традиция от XIX век и продължават да издават буквари и в началото на XXI век.

За да представим събраната информация в книга, избрахме комбинирането на исторически подход – хронология, информация, обобщения – със субективен поглед, който насочва вниманието към различни аспекти на синкретичния жанр на буквара – текстове, илюстрации, оформление, полиграфия... Затова книгата съчетава чертите на картинна енциклопедия и сборник с кратки статии, които по информативен и популярен начин въвеждат

200 го в първ

Антон Стайков

читателя в чудния свят на българския буквар. През целия период на работа за ориентир ни служеха текстове на историци, филолози, педа-

гози и изкуствоведи, ключови за изследвания контекст.

Изданието завършва с подробна библиография на букварите, до които успяхме да стигнем, както и на използваните статии, сборници и монографии. С изключение на периода на Българското възраждане, който е добре проучен и анализиран от историци, библиографи, методици и педагози, за букварите от други периоди е писано малко, а за визуалната им част – почти никак.

Макар да засягаме методическите аспекти на буквара и ролята на именити писатели във формирането на жанра, вниманието ни на художници и изследователи на визуалния образ естествено е фокусирано върху илюстрациите – не просто заради начина, по който интерпретират текстовете в буквара, но и заради начина, по който отразяват времето на създаването си. За разлика от букварните текстове, които са ограничени от прагматичната си цел да огромяват, и от доминиращия „звучов анализ“ – рисунките, макар и с допълва-

Однина Ви клас

Свобода Цекова

ща функция, съдържат много по-широка и разнообразна информация за живота и знанията на българските деца и как са се отнасяли към родителите си.

Стилът на букварните илюстрации се развива повече от двестина века. В началото на XIX век старопечатните издания използват украсни църковнославянски букви и дърворезби с религиозни сюжети в традицията на ръкописната книга. В Рибния буквар (1824) се появяват за първи път илюстрации със светски характер – анонимни гравюри – които трайно навлизат в букварите до края

на века, без да са подчинени на общ оформителски или стилистичен ключ.

След Освобождението чешки художници пристигат в България, а с тях – и визуалната култура на Европа. Те създават Рисувалното училище (1896) и изграждат мост между европейската традиция и българските фолклорни кодове. Възпитаници на Рисувалното училище в София оформят букварите в началото на XX век със самочувствие и собствен почерк. Петър Морозов, Иван Славов и Александър Божинов налагат графичен маниер, който се запазва

Смяната на обществения строй след Втората световна война прекъсва съществувалите традиции и налага канона на социалистическия реализъм и пропагандната естетика. В илюстрирането на буквари са ангажирани млади художници със забележителни умения, работоспособност и адаптивност към новата ситуация. Голяма част от тях формират творчески колективи, които работят по зададен модел.

В периода на „размразяването“ илюстраторите използват от колективната анонимност, заявяват собствен стил и задават тенденции. Сред тях са непограждаемият Любен Зидаров, Васил Йончев – специалист по шрифтове и оформление, Иван и Мира Йовчеви, които използват уроците от монументалното изкуство, за да оформят едни от най-дълго преиздаваните буквари през 70-те години, аниматорът Доньо Донеф, илюстраторката на фантастична литература Текла Алексиева, Богдан Бенеф, Христо Жаблянов и много други художници.

След началото на прехода (1989 г.) издателствата продължават да ангажират успешни утвърдени художници, които обаче трудно

трябва да изглеждат първите учебници на децата? Ще излезне ли букварът и с какво ще бъде заместен? Много са въпросите, които тази книга оставя отворени.

Надяваме се „Българският буквар“ да предизвика интереса и любопитството на филолози, историци, педагози, художници, които да продължат усилията в изследването на темата и да търсят отговорите...

огромно влияние на първоначалните присъстват и до днес като неизтребим шаблон или висока литературна класика в букварите, то илюстрациите на Александър Божинов, Вадим Лазаркевич, Илия Бешков, Любен Зидаров, Георги Атанасов и още 50 емблематични за българското изкуство художници отварят неподозирани врати назад във времето. Букварните им рисунки съдържат пестра и богата информация как са живели българските деца, какви знания за света са получавали, какви са били техните игри и играчки, как са се справяли по време на войните, икономическите кризи и социалните преходи. Приключението на читателя става още по-възвращащо с вглеждането в старите фотографии, които документират сложния и понякога дори конспиративен начин, по който илюстраторите на букварите отразяват катаклизмите на своето време. Някъде в тази книга всеки ще намери своя буквар. И ще открие с изненада какъв пътър калейдоскоп към света е имал, без дори да подозира. (Марин Гинев, редактор на книгата)

с малки изменения до края на войните през 1918 г. В стила им се преплитат похвати от сецесиона с фолклорни декоративни мотиви.

Между двете световни войни българската детска литература и илюстрация преживяват разцвет. Букварите отразяват този процес; в тях откриваме изящните акварели на Александър Божинов, фолклорния реализъм на Симеон Велков, декоративната строгост на Георги Атанасов, идеализирания кукленски свят на Нева и Никола Тузсузови, виталните графични разкази на Илия Бешков, категоричния и мрачен шрих на Вадим Лазаркевич.

преодоляват инерцията на социализма – Иван Гонгалов, Михаил Руев, Петър Чуклев, Борислав Стоев. Минават години, преди илюстрациите и оформлението на българските буквари да станат съизмерими с европейските постижения в книгоиздаването за деца. Макар и образовани по време на социализма, художниците Кирил Мавров, Александър Алексов, Тоня Горанова, Маглена Константинова изграждат индивидуалните си стилове в периода на прехода. Това ги прави адекватни на съвременната ситуация и близки до света на българското училище.

Какво е бъдещето на началното образование? Как

„Българският буквар“ е едно изследователско приключение. В уж подредената история на първата книжка за българските деца авторите откриват неочакван ракурс – закодираната в шрих и цвят национална памет. И ако някои от текстовете за

Толкова можем, колкото знаем

Проф. Александра Куманова, г-р Николай Василев

На 19 май т. г. в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) се проведе Ден на отворените врати, който беше свързан с XIII Студентска научна конференция и изложба „Информацията като цивилизационен избор – път към всеобщото знание” – „Information as a civilization choice – a path to the universal knowledge”. Форумът премина под наслова „Толкова можем, колкото знаем” – „Tantum possumus, quantum scimus” и бе посветен на 24 май – ден на българската просвета и култура и на славянската писменост, 180 години от рождението на Васил Левски, 190 години от рождението на Петко Р. Славейков, 150 години от кончината на Георги Сава Раковски, 155 години от кончината на Константин и Димитър Миладинови, 110 години от рождението на академик Иван Дуйчев, 80 години от кончината на Йордан Йовков.

В присъствието на представители на библиотеки, музеи и читалища, на законодателната и изпълнителната власт, на дипломати и журналисти студентите на УниБИТ презентираха своята академична интертекстуална аксиология „ПЛАТЕНИЕ СЛОВЕС” (Ното parans) – трапеца на Словото. С впечатляващи живи театрални картини те пресъздадоха фрагмен-

учната продукция на УниБИТ „Gloria Bibliospherae”.

Академичната интертекстуална аксиология „Платение словес” е част от фрагмента „Светна като слънце” на ораторията за България „Бяла светлина” („Lux alba”), създадена по сценарий на библиографа проф. Александра Куманова и историкографа г-р Николай Василев – ръководители на Студентското научно общество при УниБИТ. В края на спектакъла студентите връчиха на ректора на университета поредния том 12 на „Трудове на Студентското научно общество (СНО) при УниБИТ” и библиографски списък TABULA GRATULATORUM с описанията на 2141 студентски публикации, направени в универсалния и специализиран научен периодичен печат.

тях в работата на XIII Студентска научна конференция и изложба вземат участие докторанти, доктори, асистенти, главни асистенти, доценти и професори. В отделните секции се изявяват библиотекарите, представители на НБКМ, Народната библиотека „Иван Вазов” – Пловдив (НБИВ), студент от СУ „Св. Климент Охрид-

В основата на творчеството на студентите е поставен проблемът за ценностния геном на българската духовност, който е неотменна част от универсалния цивилизационен модел. Система от монографични издания, които основно са учебни пособия, консолидират усилията на СНО. Това са поредните 18 книги от серия „Факлоносци”. Ако студентите на СНО от хуманитарните учебни дисциплини участват основно в изработването на описаната научноизследователска продукция (серия „Факлоносци”), то студентите от информационно-технологичните специалности на УниБИТ са двигатели на създадената серия от електронни библиотеки по тези издания.

Проф. Александра Куманова направи дарение на НБКМ, ЦБ на БАН, Библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, НБИВ и Библиотечно-информационния център на УниБИТ на новото електронно издание на университета – „The English–Russian–Bulgarian dictionary of library and information terminology = Англо-руско-българският словар по библиотечной и информационно-информационной деятельности = Англо-руско-български речник по библиотечна и информационна дейност”. Изданието е плод на съвместната работа на български, американски и руски учени, както и на студентите на УниБИТ. Първото копие от този продукт бе поднесено на 9.05.2017 г. на президента на Международната федерация на библиотечните асоциации и институти – ИФЛА (IFLA) г-жа Дона Шийдър, която бе удостоена с почетното звание *Doctor Honoris Causa*.

ти от евангелски сюжети и откъси от историята на българската художествена литература (Св. Константин Кирил Философ, Св. Патриарх Евтимий Търновски, Св. о. Паусий Хилендарски, Св. епископ Софроний Врачански, Любен Каравелов, Иван Вазов, Алеко Константинов, Елин Пелин, Йордан Йовков, Петко Ю. Тодоров, Николай Райнов, Димитър Талев и Димитър Димов. Спектакълът беше озвучен с музикални фрагменти от Св. Йоан Кукузел, Грегорео Алегре, Йохан Себастиан Бах, Вангелис и народни песни. Националните флагове на Австрия, Алжир, България, Великобритания, Грузия, Иран, Полша, Русия, САЩ, Турция, Украйна, Франция и Европейския съюз илюстрираха участниците в на-

Ректорът на УниБИТ проф. Стоян Денчев, който беше председател на конференцията, заяви при откриването на първото пленарно заседание: „За нас изборът е отдавна известен. Ние служим пред олтара на обективната информация, защото целта ни е да защитим цивилизационните ценности на България и общочовешките идеали на Европа и света. В основата на всяко знание е положена информацията, а това означава, че научната истина, когато тя се гради върху вече доказани факти и аргументи, се поражда преди всичко в библиотеките.”

В своя пленарен доклад проф. Александра Куманова информира, че в тази конференция студентите на УниБИТ участват с 442 доклада: NN 1766-2207. Освен

ску”, както и учени от Русия и Украйна. Тази конференция е първата, която е базирана от пълни електронни публикации на цялата традиционно публикувана продукция. На форума се отчитат интердисциплинарни проучвания, свързани с актуални теми на съвременното и историческото минало...

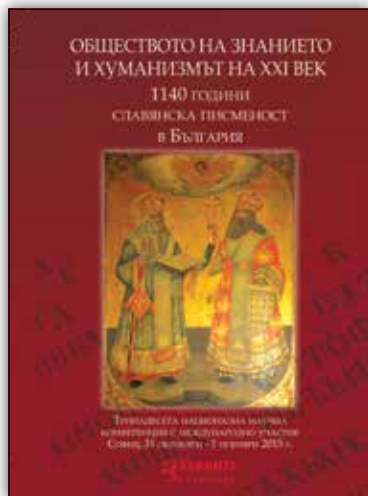
Обществото на знанието на XXI век

Проф. Кристина Върбанова-Денчева

През изминалите 14 години Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) проведе 14 национални научни конференции с международно участие в Деня на народните будители.

Една ретроспекция на проведените конференции показва, че изнесените повече от 1800 доклади, представят от една страна панорамна картина на съвременния духовен живот и от друга косвената – за видимите и невидимите будители, които имат нелеката задача да бъдат като жалони в създаването на най-висшите постижения на българския дух и гений.

Темите на конференциите през изминалите години следват актуалните проблеми за опазване на наследството на писмените цивилизации в епохата на дигиталния код, явленията и процесите от мултикултурната среда, създадена от новите технологии, които се проявяват ярко в съдбата на България

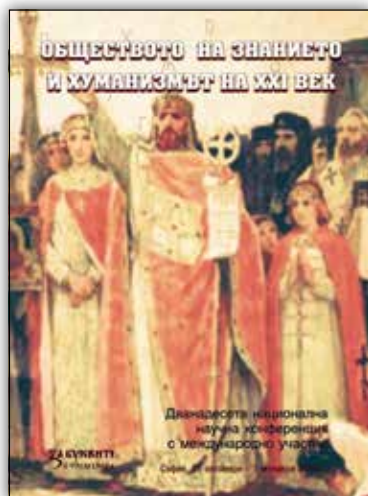

като кръстопът на култури и цивилизации. От дистанцията на изминалото десетилетие, през което светът се промени, можем уверено да кажем, че въпреки всички премеждия и превратности, българският дух е жив и ще продължава да живее. Опазването на традиционната българска култура е изправено пред комуникационните предизвикателства на онлайн общуването.

Създаденият информационен фонд от стотиците изнесени доклади има неоценима стойност като свиде-

телство за продължението на будителската традиция.

В темите на докладите се дискутират и представят резултати от научни изследвания, свързани с бъдещето на кирилицата в дигиталната епоха, библиотекуите и тяхното бъдеще като пазители на книжовната култура и съхраненото знание, културното наследство

и устойчивото развитие. Акцент в изнесените доклади е и темата за образованието, или по-точно за подготовката на специалисти

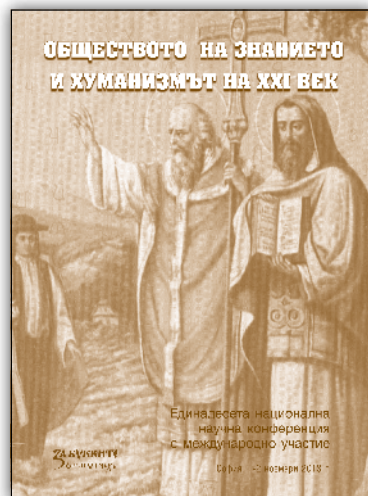
в областта на книжовната култура и културното наследство.

В дискусиите се излагат противоположни тези и се отсява креативното. С обмена на мисли и опит често се раждат нови идеи и се стимулира творческия потенциал на изследователите.

Конференциите са известни сред научната общност и в чужбина – както сред изследователите на българския език, книжнина и култура, така и сред изследователите на процесите

на трансформации в книжовната култура и опазване на европейската културна идентичност в новия цивилизационен модел.

Очакванията за Петнадесетата национална научна конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век са тя отново да бъде значимо научно съби-

тие, допринасящо за търсенето на верни ориентири и пътища за поддържане на паметта и творческите импулси.

Отворени врати за всички

В Деня на отворените врати – 17 септември 2017 г., студенти от УниБИТ посетиха Президентството и осъществиха срещи с президента на Република България г-н Румен Радев и с вицепрезидента г-жа Илияна Йотова. Те посетиха кабинета на държавния глава, където накратко бяха представени актуални приоритети в неговата дейност. Възпитаниците на Университета по библиотекознание и информационни технологии, ръководени от проф. д-р Мариела Модева, разговаряха и с вицепрезиден-

та по актуални теми, свързани с нейната работа, както и по такива, които представляват интерес за бъдещите бакалаври.

Студентите от специалност „Информационни технологии в съдебната администрация“ зададоха въпроси относно правомощията на Илияна Йотова и по-специално за дейността на Комисията по помилянията. Младежите се интересуваха и за други важни теми, като използването на специализирани информационни ресурси

за нуждите на съдебната администрация.

Студентите от специалност „Информационни ресурси на туризма“ разговаряха с вицепрезидента Йотова за възможностите да се рекламира България като туристическа дестинация, особено в контекста на предстоящото за страната ни председателство на Съвета на Европейския съюз. Бъдещите бакалаври споделиха с Илияна Йотова очакването си държавните институции да бъдат по-отзивчиви към проблемите на младите хора.

Висш научен форум на ЮНЕСКО

Преподаватели от Университета по библиотекознание и информационни технологии участваха в 10-ата редовна сесия на Световната комисия по етика в научното познание и технологиите (COMEST) и в 24-ата редовна сесия на Международната комисия по биоетика (IBC), проведени на 12 и 13 септември 2017 г. в сградата на ЮНЕСКО в гр. Париж. Проф. д-р Мариела Модева и д-р Христина Богова участваха в работните заседания и в проведените срещи на най-високо ниво в ЮНЕСКО. По време на работната сесия на IBC се представиха и дискутираха доклади относно биоетичната ситуация при бежанците и какви са техните здравословни данни.

Проведоха се дискусии за възникващите предизвикателства пред науката и обществото и мястото на биоетиката в тях. Представена беше и работна програма за 2018 – 2019 г., в която основните приоритети са насочени към постигане на глобален успех в грижите за здравето на хората, да се съберат данни за здравеопазването и научните изследвания в тази област, без да се нарушават основните права, предвидени във Всеобщата декларация за правата на човека и във Всеобщата декларация за биоетиката и човешките права.

По време на срещите с г-жа Ирина Бокова – Генерален директор на ЮНЕСКО, и с г-н Атанас Младенов – извънреден и пълномощен посланик на Република България в ЮНЕСКО, беше констатирано, че до момента нашата страна не е представена в двете комисии. Във връзка с това бяха обсъдени възможностите за учредяване на национални комитети по етика в научното познание и технологиите и по биоетика в България, за които инициатор да е УниБИТ. Бяха предоставени всички необходими документи и ръководства, за да се пристъпи към действия на национално равнище.

EDUsummIT'17 и QED'17

INTERNATIONAL SUMMIT ON EDUCATION
EDU SUMM IT
2017

RETHINKING LEARNING
IN A DIGITAL AGE
18-20 SEPTEMBER 2017, BULGARIA

Преосмисляне на обучението в дигиталната ера

Проф. Румен Николов, доц. Евгения Ковачева

ЮНЕСКО катедрама „ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ при Университета по библиотекознание и информационни технологии в периода 18-21 септември бе организатор на Петата международна среща на високо равнище по информационни технологии в образованието (EDUsummIT'17) на тема „Преосмисляне на обучението в дигиталната

с финансовата подкрепа на TELELINK.

Глобалният форум EDUsummIT 2017 е под патронажа на ЮНЕСКО, на Мария Габриел – еврокомисар по въпросите на цифровата икономика и обществото, и на Ева Майдел – евродепутат, член на Комисията по вътрешен пазар и защита на потребителите (IMCO).

EDUsummIT е глобална, създаваща знания общност от изследователи, препода-

Петата среща, чрез което се осъществи завръщане на глобалната среща в Европа (форумите са били в Хага, Париж, Вашингтон и Банкок).

С темата „Преосмисляне на обучението в дигиталната ера“ EDUsummIT 2017 обедини над 130 преподаватели, изследователи, политици и представители на корпоративния сектор от цял свят, за да обсъдят ключови и нововъзникващи

технологии; неформално обучение с ИКТ; професионално развитие – обучение по лидерство с помощта на ИКТ; цифрова агенция за осигуряване на равен достъп до образование; формиращо оценяване, подкрепено от технологиите; развитие на творческите способности на учители и ученици; учене от опита на националните политики; възпитанието в дигиталния свят: възмож-

разованието и културното наследство“ при УниБИТ. Съорганизатори на QED през 2017 г. са: Асоциацията за развитие на София, Столичната библиотека и Институтът по информационни технологии в образованието на ЮНЕСКО със седалище в Москва. Събитието се осъществява с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ при МОН и спонсорството на фирмите: TELELINK,

Участници в Петата международна среща на високо равнище по информационни технологии в образованието

ера“. Тя се проведе в периода 18-20 септември 2017 г., в Боровец. Домакини на форума бяха Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) и Холандският институт за развитие на учебните програми. Събитието се осъществи в партньорство с Европейската асоциация по библиотечно-информационни изследвания и образование (EUCLID), Балкантурист и

ватели и политически лидери, ангажирани в подкрепа на ефективната интеграция на информационните технологии в образованието чрез насърчаване на активното разпространение и използване на научните изследвания. Представители на УниБИТ са участвали активно във всички заседания, проведени досега. Преди две години екипът на междофакултетската ЮНЕСКО катедра при УниБИТ кандидатства за домакинство на

въпроси, свързани с използването на информационните технологии в образованието. Експертите разгледаха възможности за различни инициативи на регионално, национално и международно равнище в отговор на предизвикателствата, пред които са изправени образователните системи в дигиталната ера. Участниците си взаимодействаха, разпредели в девет тематични групи: образователните системи в ерата на цифровите

ностите на училищното образование и други.

Резултатите от срещата EDUsummIT'17 предстои да бъдат публикувани в Заключителен сборник с препоръки за бъдещо развитие в тази насока.

Основните послания от дейността на престижния форум са систематизирани в Декларация, като покана за действие. Декларацията бе представена на специална сесия в рамките на QED'17 ЮНЕСКО международната конференция на тема „Децата в дигиталната ера“ на 21 септември 2017 г. в Представителството на ЕК в България в София.

QED (Quality in Education – Качество в образованието) се организира от 2011 г. след всеки EDUsummIT, представяйки резултатите от глобалните срещи на високо равнище по информационни технологии в образованието. Инициатор е ЮНЕСКО катедрама „ИКТ в библиотечните науки, об-

Kontrax, Identrics, Stemo, HP и Reissolf. Партньори на форума са Министерството на образованието и науката, Представителството на Европейската комисия в България, Българската стопанска камара, Британският съвет – България, Институтът по математика и информатика на БАН, Фондация „Право и Интернет“, клъстерът „София – град на знанието“ и WebIT. Събитието през 2017 г. е под патронажа на Националната комисия на Република България за ЮНЕСКО, на Мария Габриел, Ева Майдел и други.

QED'17 ЮНЕСКО е своеобразно надграждане на започналата преди 32 години в България инициатива „Децата в информационния век“. В рамките на конференцията бе организирана юбилейна сесия.

Участниците и гостите на QED'17 имаха възможност да посетят и да се включат в разнообраз-

QED'17 Дом на Европа

Хакатон за ученици

Юбилейна сесия „Деца в информационния век“

Откриване на QED'17 в Столична библиотека

Група Творчество в образованието

ни уъркшопове, семинари и други прояви като: училищен хакатон „Smart School 4 Smart School Children“; младежка научна сесия; уъркшоп „Дизайн мислене за дигитални иновации“ (УниБИТ и КУЗИС), семинар „Дигиталното поколение – умения и сигурност“ (Фондация „Право и Интернет“ и Дирекция „ИТ“ на МТИТС); уъркшоп „Дигитални библиотеки и образование“ (УниБИТ); „Науката в училище – ресурси в помощ на учителите“ (Британски съвет); „Информационни техноло-

гии, кибернасилие и тормоз в училищата“ (Евро Тотал Консулт); демонстрации на резултати от проектите COMMIX (творческа ангажираност чрез комикси), ELITE (изследователско метаобучение на учители по точните науки), KOMIEN и др.

Програмите, материалите и допълнителна информация за форумите EDUsummIT'17 и QED'17 са достъпни на сайта на ЮНЕСКО катедрата при УниБИТ на адрес: <http://unesco.unibit.bg/>

Буквите и цифровизацията

Акад. Благовест Сенгов

Няма да спорим доколко е удачен терминът цифровизация, защото не е важна самата дума, като последователност от букви, а какво съдържание влагаме в нея. Да се цифровизира дадена дейност означава да се използва максимално автоматична преработка на информацията, която е нужна при тази дейност. Очевидно, образователният процес е немислим без използване на информация, следователно цифровизацията неминуемо се намесва и в образованието. Свидетели сме на широко използване на информационните технологии в учебните заведения. Но големият въпрос е как и за какво да се използват тези технологии, за да са полезни, а не да имат отрицателен ефект.

Ще обърна внимание само на един аспект на този въпрос. Недопустимо е да се мисли, че компютърът може да замени учителя в образователната дейност. Така може да мисли само този, който не вижда, че образованието не е само обучение, а и възпитание. Човек се гордее, че е

Акад. Благовест Сенгов

възпитаник, а не обученик, на Алма Матер.

Компютърът може да е източник на знания, но няма способност да възпитава. Учителят обучава, като използва и компютър, но е длъжен и да възпитава.

С болка трябва да отбележим, че тенденцията в демократичния свят е да се цифровизира образованието за сметка на възпитанието. Наред с цифровизацията трябва да се засилва авторитетът на учителите и да се повишава оценката за тяхното място в обществото, за да са в състояние да възпитават.

Цифровизацията на образованието поставя много нови проблеми пред педагозите. Информационните технологии, за хубаво или за лошо, слагат в джоба ни библиотеките на света и всички медиуми чрез един мобилен телефон. Веднага и по всяко време можем да намерим информацията, която ни е нужна. Затова от решаващо значение е не преяждането със знания, а наличието на интерес и глад за знания. Съвременното училище трябва да ни научи как да учим, защото ще учим цял живот.

20 години специалност „Информационни технологии“

По повод честването на 20-годишнината от създаването на специалност „Информационни технологии“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии, на 4 октомври 2017 г. се проведе Кръгла маса на тема „Предизвикателства и перспективи за развитие на ИКТ в съвременното информационно общество“.

Ректорът проф. Стоян Денчев откри научния форум, поздрави преподавателите, студентите и представителите на водещи компании от ИТ сектора, които бяха гости на събитието. Той отбеляза водещото място на Университета в областта на обучението по информационни технологии. Подчерта поддържаните стабилни контакти с бизнеса и благодари за подкрепата на държавата и на общинската власт през годините за развитието и реструктурирането на висшето училище.

Проф. Иван Иванов – декан на факултет „Информационни науки“ в УниБИТ, направи ретроспекция на динамичното развитие на специалността в паралел с реструктурирането в развитието на висшето училище. С промяната на статута на висшето училище се създават условия за надграждане и развитие на специалността. Подготвял в началото специалисти информатори, днес УниБИТ предлага на пазара на труда едни от най-търсените кадри – специалисти в създаването на системи за обработка на информация и данни в широк спектър дейности. В деня, посветен на информационното общество – професионален празник на специалистите по компютърна техника, информационни технологии и автоматика в България, в който се навършват 114 години от раждането на Джон Атанасов, в УниБИТ се дискутираха актуални теми за предизвикателствата и перспективите в развитието на информационните технологии, за важността на активното партньорство между страните от т.нар. триъгълник на знанието (наука–образование–иновации), за насърчаване на творчески, иновативен и предприемачески дух сред студентите, които са потенциални кадри за ИТ бизнеса. В обсъжданията участваха преподаватели, изследователи, докторанти, студенти и доказали се практики от ИТ индустрията в България. Свои представители бяха изпратили Булпрос, SAP Labs България, Oracle, Интракол Техноложис, Cisco.

За Кристо, известните българи по света и прабългарщината

Владимир Левчев

Това стихотворение на Васко Попа вероятно ще озадачи някои читатели. А някои дори ще се ядосат може би, защото нещата, които не разбираме, или ни оставят безразлични, или ни ядосват. <...> „Малката кутия“ на Васко Попа е също и стихотворение за стихотворението. То самото е една кутия, една празна отвътре метафора, в която можем да сложим като ценно съкровище своята собствена мисъл или въображение. Най-ценното на една кутия е празнотата ѝ, която ние запълваме. Всяко стихотворение, изобразение, скулптура, песен – всяко произведение на изкуството – е една малка кутия. Материална опаковка на духа. Пакетиран дух. Художникът Кристо е известен със своите „пакетажи“. Той пакетира понякога истински обекти – сгради, мостове, части от езера и планини. И така ги превръща в произведения на изкуството. Макар и за кратко, защото неговите проекти обикновено са временни. Но историята ни показва, че макар и да е по-дълготрайно от нашия живот (Ars longa, vita brevis), изкуството също е преходно. То изчезва, когато престанем да го виждаме като изкуство. То не може да съществува без публика или когато публиката не разбира езика на автора. <...> На 13 септември 2015 г. в София се откри впечатляваща голяма изложба „Кристо и Жан-Клод: графики и обекти“, аранжирана от самия автор, в Софийската градска художествена галерия. Жан-Клод е покойната съпруга на художника, с която десетилетия работят заедно по мащабните си проекти. Изложбата включва 130 оригинални отпечатъка и „тиражирани обекти“ (като опакован брой на вестник „Ню Йорк Таймс“ или опакован телефон), както и фотографии на техни творби от периода 1963–2014 г., от „Желязната завеса“ до нереализираната още „Масштаба“. Христо Явашев емигрира през 1957 г. Той замива в другата страна на Желязната завеса и става невъзвращенец. „Желязната завеса“ е инсталация от петролни варели, презграж-

гащи тясна парижка улица. „Масштаба“ е мащабен проект, който, ако се реализира в пустинята на Абу Даби, ще бъде единственото постоянно произведение от такъв характер на Кристо и Жан-Клод. Това е пресечена пирамида, изградена от цветни петролни варели, по-висока от египетските пирамиди. Междувременно художниците са „пакетирани“ Райхстага в Берлин, Пон Нюф в Париж и много други обекти. Освен автор на тези смайващи проекти, които дори само поради своя размер и вписване в природната или градската среда са събирали всъщност огромна

че художникът е дал интервюто на английски. Тъжно е, че когато се заговори за най-известния в света жив българин, по форумите се коментира не друго, а това на какъв език той дава интервюта. Първо, Кристо е художник и работи с пластичен, невербален език. Така че няма особено значение на какъв език дава интервюта този световно-известен художник, който въпреки никога не крие, че е българин. <...> Дали и отношението на държавата ни към него и към хора като него, успели да се промъкнат през Желязната завеса и постигнали успехи от другата ѝ страна, като към

врагове и престъпници, не е част от причината тези творци да се алиенират от България? Същото важи за Цветан Тодоров и за Юлия Кръстева, които също напускат комунистическа България в началото на 60-те, за да станат едни от най-известните френски писатели. По комунистическо време към тях имаше определено враждебно отношение. Такова отношение имаше дори и към световно-известния оперен певец Борис Христов, и към видния немски драматург Димитър Гочев. Дори когато наскоро Самуел Финци стана актьор на годината в Германия, се появили злобни коментари в българския фейсбук по този повод. За съжаление, у нас най-често се проявяват неприязън, ирония и злоба дори към тези българи, които са станали по-известни тук, без да напускат България. Дали това е завист, или е раздразнение, че не разбираме какво точно правят? И двеме! Завист – от страна на колеги. Гняв – от страна на тези стари другари, които изобщо не обичат да чу-

ват, че има успешни българи „на Запад“. И неразбиране – от страна на хора, които мислят, че знаят какво е изкуство и обичат да заклеят всичко, което според тях не е изкуство. Но нали изкуството се прави за хората, ще кажат те? Защо ние не го разбираме? Така е, изкуството се прави за хората, но това не означава, че концертите с музика на Бетовен или Дюк Елингтън ще събират по-голяма публика от концертите на Магдона или на някоя чалга певица в България. И ако чалга певицата е „достъпна“ за по-голяма публика, трябва ли да обявим Бетовен за по-некадърен от нея?! Арабският средновековен автор Ибн-Фадлан пише следното за волжките българи: „Ако срещнат или видят човек, притежаващ енергичност и гъвкавост и познание за нещата, те казват: «Този има право да служи на нашия господ». И така, вземат го, слагат му въже на шията, закачват го на дърво, държат го, докато изсъхне“. Сред българските националисти има тенденция да пренебрегват тракийския корен на нашата нация, както и славянския, да пренебрегват дори съчастието ни в православната византийска култура и да се фокусират върху „прабългарщината“. Понякога си мисля, че имат право. Ако пък някой от тях ми възрази, че Ибн-Фадлан е писал само за волжките, а не за дунавските прабългари, или че и този арабин е част от световната конспирация срещу българщината и прабългарщината, ще му припомня един роден „извор“ за нашия рътат национален характер: вица за българския казан в ада, където нямало нужда от дяволи, защото който се опита да се измъкне, бива изтеглен обратно навътре за краката от сънародниците си. Трябва още да кажем, че един световен творец е поданик единствено на Държавата на духа. Общочовешкият дух няма националност. А ако някой световноизвестен автор е българин, трябва да сме доволни от това, а не да му правим сценки на обидени далечни роднини. Още повече, ако ние сами сме го прогонили...

МАЛКАТА КУТИЯ

На малката кутия
и растат първите зъби
расте и малката
дължина
малката ширина
малката празнина
и въобще всичко което
има

Малката кутия расте
още
и сега в нея е шкафът
в който тя беше

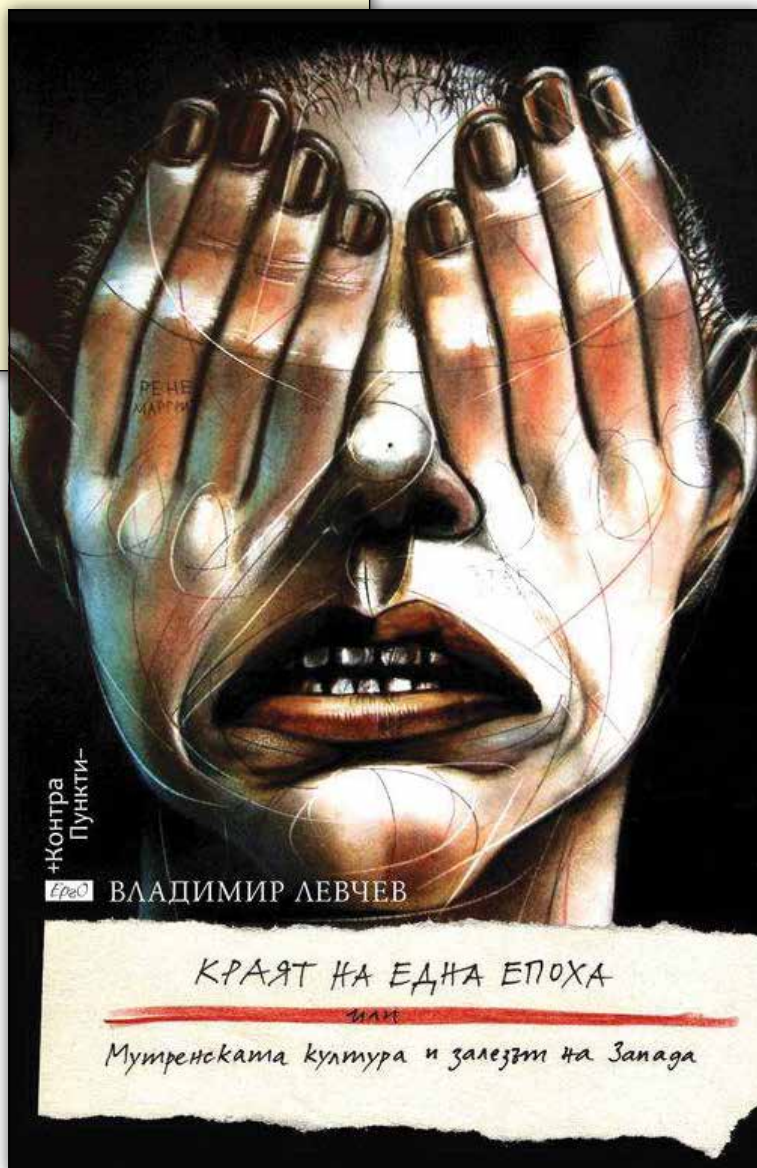
Тя расте още и още
и още
и сега в нея е стаята
и къщата и града
и земята
и света в който тя беше

Малката кутия се сега
за своето детство

и от преголямо жадване
става пак малка кутия

Сега в малката кутия е
целият свят такъв
мъничък
че лесно можете да го
сложите в джоба си
лесно да го откраднете
лесно да го изгубите

Пазете малката кутия

Духът на България възхищава световни знаменитости

Чл.-кор. Вежди Рашидов – Председател на Комисията по култура и медиуми при Народното събрание на Република България

Редакцията на в. „За буквите – О писменехъ“ се обърна към големия български скулптор Вежди Рашидов с молба да разкаже за някои от своите срещи със световни знаменитости.

В навечерието на Деня на народните будители винаги се сещам и за моите срещи със знаменити хора в Европа и света. Общуването ми с тях е своеобразно тържество на духа. И винаги България с нейната история, с нейните таланти, с нейното наследство е предизвиквала възхищението на

България с влак и с 50 долара в джоба. Папа Йоан Павел Втори имаше необичайно излъчване. По-късно съм се срещал с всички папи в Рим, но онази среща през 1981-ва е неизличима в съзнанието ми до ден днешен.

През 1985 г. спечелих конкурс за „Сите дез-ар“ и заминах за Париж. Това е един

Чл.-кор. Вежди Рашидов – министър на културата на Република България, и г-н Фредерик Митеран – министър на културата и комуникациите на Френската република

„Българският артист Вежди Рашидов е наредил своята страна сред най-високите върхове на културата на XX век, сега и завинаги... Той е един от неокасиците на нашето време“.

Имам повече от 45 самостоятелни изложби в България и по света и 14 авторитетни междуна-

слава Жан Нувел, като писателя Орхан Памук, като божествения Хосе Карерас, като неповторимата Клаудия Кардинале, като китайския нобелист Мо Йен, като прочутите колекционери от Палма де Майорка Педро Серра и Бернардо Кетглас, като световноизвестния японски керамик и кинематографист Икеда Масуо и неговия не по-малко ценен колега Шиндзи Моримото... списъкът е дълъг. Колкото и да продължа, не мога да изброя всички – Силви Варман, Ерве Базен, Фредерик Митеран, Котошу, Тургут Йозал, шейх Хамад бин Джасим ал Тани,

принца на Монако Албер II, Вселенския патриарх Вартоломей I, Руския патриарх Кирил, Томи Хилфигър, Силвио Берлускони, Матео Ренци, Ел Макферсън, Робърт де Ниро, Джон Траволта, Арнолд Шварценегер, Анри Лоарет, Жан Люк Мартинез, Жозе Мануел Барозу, Зураб Церетели, г-р Торао Токуда, Зенг Фанджи, Бернар Казньов...

В нашите разговори всички тези хора – безспорни капацитети в своята област, са се възхищавали от България, от българската история, от българското културно наследство и от таланта на българите.

Скулптура „Чело“, Вежди Рашидов

именитите ми събеседници. Това ме прави особено горд.

Съдбата ме срещна много рано с представители на световния елит и така е до днес. Познавам знаменитости от областта на изкуството, културата, науката, политиката и дори на модата. Моето творчество ми отваря много врати.

Първият ми досег със световна знаменитост беше през далечната 1981 г., когато бях приет лично от папа Йоан Павел Втори. Това се случи във Ватикана. Още нямах навършени 30 години. Бях удостоен със Златен медал на Ватикана на името на Данте Алигиери за моята творба „Чистилицето“, която спечели първо място в Международното биенале на Ватикана. Папа Йоан Павел Втори лично ми връчи отличието. Никога няма да забравя тази среща. А тогава нямах дори фотоапарат да се снимам със Светия отец, пътувах от

Вежди Рашидов и Милчо Левиев в откровен разговор за културата

от най-романтичните периоди в моя живот. В Париж творчеството ме срещна с такива знаменитости като световноизвестния скулптор Сезар, като Арман и Лино Вентура. За мен са чест оценките на Сезар за моите творби. Ще цитирам само част от тях. Сезар написа следните редове:

родни награди, член съм на световни академии. Мои творби има от Музея на изящните изкуства „Пушкин“ до галерията Уфици във Флоренция, от музея „Манцу“ в Япония до музея „Тилсен“ в Канада. И през всичките тези години съдбата ме срещаше и ме срещаше със знаменитости като архитекта със световна

Вежди Рашидов връчва наградата „Златен век“ на Клаудия Кардинале

Тракийски принцеси в Палавеевата къща

Д-р Райна Дамяни

Изложбата на художника Христо Христов, специално подготвена за къща музей Палавеевата къща, е част от един по-голям проект, свързан с националното културно наследство и отражението му днес в изобразителното изкуство.

Авторът е илюстратор, живописец, преподавател в УниБИТ и едновременно с това изследовател на историята в нейния културологичен смисъл. Интересите му в тази посока са плод не

прочит на миналото. Художествените търсенията и постиженията на творец по отношение на траките и техните следи в нашата културна идентичност, показват нещо повече от фактологична трактовка на събития, символи, артефакти и съмнения... Картините на Христо Христов са силно повлияни от българската стилистика на изразяване в нейните изконни възприятия. Безценните като наследство предмети на бита и култура-

никнем в тайнството помага самият автор:

„Идеята за цикъл картини, свързани с траките, възникна много отдавна, но дълго

намерения останаха нереализирани. Дълго време, почти седем години, работих над една картина, която трябваше да продължи цикъла, но процесът беше в застой... Започвах платното и го изоставях. Някак си, с времето, нещата започнаха да се наместват, като в тракийска мозайка, улегнаха, избистриха се и сами тръгнаха да се осъществяват. Така цикълът беше

тези земи, преди 1500 години, не идват на празно, ненаселено място – макар и романизиран отчасти, траките са били тук. И това е българският феномен в историята на цивилизациите – всички, населяващи българския хинтерланд, независимо какви са били – траки, славяни, илيري, готи, келти или други – започват да се самоназовават българи и то хиляда години, преди да се

само на любопитство и натрупвания във времето. Те са насочени към идентификация за национална и културна принадлежност, за ген, родови корени, израстване и ценности, а не само като фактологичен и исторически

та на древните траки пораждаат емоционална система от високи стойности, почти недостижими от цивилизационна гледна точка. Къде художникът е виждал тези тракийски принцеси? Да над-

време се избистряше. Още в началото, под въздействието на емоциите, предизвикани от изложението в славенския музей тракийски съкровища, открити от покойния Георги Китов, създадох две картини, обединени от общото заглавие „Тракийски хороскоп“ - „Ден“ и „Нощ“. Но творческите ми

продължен, но вече с ясна и търсена тема – „Тракийските принцеси“. Сега, резултатите от тези нови търсения и идеи се осъществяват в Галерия „Палавеева къща“ в Копривица.

Траките са част от нашата история – ние сме част от траките малко или много. Когато българите идват тук, по

самоидентифицират французи, италианци, англичани и ред други велики нации. Култура, оставена от траките, се е вгледала в чисто българската и в културата на другите племена и народи и са ни оставили изключително богато материално и нематериално културно наследство.“

Векът е разглобен...

Родени ли са с този дял проклет творците и критиците, за да го турят в рег?

Проф. Калина Стефанова

Малко са епохите, които не могат с успех да претендират, че тази Хамлетова реплика е написана сякаш специално за тях. Нашето време, уви, не прави изключение. Ала има една по-тревожна връзка между света, в който живеем, и тези думи: естеството на четирите века между тях. Четири века на рационализъм. Звучи като пророческо съвпадение, че Шекспир написва „Хамлет“ през 1601 г. – т.е. точно, когато ревностните последователи на науката във всички нейни сфери започват да прокарват пътя на новата епоха. „Векът е разглобен...“ Една реплика обобщава бъдещия смут, в който човешката душа е запокитена оттук нататък. Защото, независимо от огромните подобрения в живота на хората, които науката несъмнено предстои да донесе, в същото време под въпрос е поставено самото съществуване на нашата душа. Както и на всичко друго, което принадлежи към сферата на невидимото. Като Аристотелевото Добро, с което е проникната вселената, например – онова, което дотогава принципно се приема за двигател на света. Или като вродения морален импулс – основата, отново според древните хуманисти, за различаване на Доброто от Злото. От „първа реалност на човека“ и приеман за гаденост „отправен пункт“, моралният импулс постепенно е превърнат от философите на рационализма в обикновен продукт – на различните обстоятелства (по принцип) и на обществото и институциите (в най-добрия случай). С други думи, ражда се моралният релативизъм. На морала започва да се гледа като на непостоянна, изменчива субстанция, на която не може да се разчита, а алчността е ръкоположена на негово място като основен човешки инстинкт и де факто база на бъдещите основни икономически философии и доктрини.

Какво от това обаче, след като нашият живот вече из основа е моделиран от принципите на това отроче на науката – рационализма, чиито крайности (днес значително отдалечени от своя първоизточник) не са нищо друго освен обикновен цинизъм?! Защото как иначе освен цинизъм може да се

ства за точно обратното?! Последни изследвания на социалните инстинкти на бебетата показват, че хората сме *някак си* родени със способността да различаваме

нарече лекотата, с която се заменя всичко, включително вече и човешките същества?! Стигнали сме дотам, че „който не може да произвежда и да консумира, няма

принадлежат към сферата на морала – т.е. са нещо напълно „относително“?! Всъщност, не е ли резултат на тази вездесеща относителност и фактът, че прилагателното *хуманитарна* успя да прибави *война* към списъка от съществителни, които определят?! <...>

Имам един генерален отговор, който обхваща всичко: като бъдем морални реалисти. Това ще рече, да съберем кураж *да заемаме ясна позиция в дискусията за изкуствата*, която не е нищо друго освен дискусия за нашите, човешки ценности, за живота, който живеем. Ще рече също и *да защитаваме голямото изкуство, чиято същност продължава да бъде светата троица на невидимия свят на човечността – вярата, надеждата и любовта*, независимо, че всичко това е отхвърлено от рационализма като неща без значение. Защото, да, безспорно, творците носят светлина в тунела, точно защото изкуството е есенция на човечността. <...>

Накратко: да имаме кураж да говорим по големите въпроси на битието и за големите човешки мечти в един свят, който все повече се превръща в свят на малките неща, и във време, което успява да смъкне дори мечтите в територията на материалното и търговията. <...> Нищо чудно, че

ка загриженост за състоянието на човечността!

Да се направи разликата между тези неща и да се предаде тя на читателите/зрителите/слушателите, като при това се заеме конкретна позиция, е от първостепенно значение и за творците, и за критиците днес. <...>

Да се насърчава и подкрепя човечността днес са от спешна необходимост и заради тревожните последици от отчуждението между хората, резултат не на последно място от лавината насилие в медиите, покултурата и, уви, в изкуството също. <...>

Чувството, че не сме сами, че сме заедно с други хора – това чувство на споделеност, което е същността на съприкосновението с изкуството, и особено с театъра, прави аксиоматично задължението и на творците и на критиците да работим срещу страха. Като напомняме на хората, че не бива да се плашат от „другостта“, от другите човешки същества по принцип; че слагането на бариели и маски пред нас (от страх да не би да станем уязвими) само ни лишава от възможността да се насладим на есенцията на Живота – човешката близост, топлина и любов. <...> А с какво се занимава изкуството и особено театърът, ако не с нашите мечти – с копнежа ни по тях, с постигането им или с провала ни по пътя към тях, и свързаните с това триумфи и травми?! <...>

Докато казвах, че крайната ни цел е да посвещаваме хората в религията на театъра. Сега, струва ми се, най-важната ни отговорност е да будим и насърчаваме човечността. Защото светът, в който живеем, не е на фокус, а векът продължава да е „разглобен“ и може би творците (критиците, включително) „родени сме със жребия проклет, за да го слагаме във рег!“

Из книгата „Още театър, още свят“

Текстът се публикува със значителни съкращения.

Най-важната ни отговорност е да будим и насърчаваме човечността

създадена по стандартите на технологиите, не на човечността, т.е. нагнпревара с предизвестен край. <...>

„Винаги е било така“ е обикновеното обяснение. Ала, за разлика от класическите образци на изкуството, в които насилието безспорно присъства и то осезателно, днес то рядко се прилага със същата цел – да култивира *състрадание*, и от същата болка – по загубата на *човечност* и поруганото *човешко достойнство*. Но нали пък не бива да забравяме, че всички подобни идеи

днес творците все повече се интересуват от промяна на формата и все по-малко от промяна на света, а малцина са тези, които могат и двете. Формата принадлежи на видимото – там, така да се каже, в основата на нещата е механиката – така че сръчност и въображение са напълно достатъчни, за да бъдеш магьосник на формата. За да се отиде отвъд това обаче, човек трябва да притежава още и талант и съзнание на гражданин на света, т.е. истински дълбо-

Нашите малки и големи будители

Валентина Рагинска

Свикнали сме да свързваме българската дума *будители* главно с онези велики фигури от миналото, които са били „народната свая“, удряли са неуморно камбаната на националната съвест, били са готови на саможертва, само и само в народа да пламти искрата на будността, да не заспива той, приспан от апатията и инерцията на тихото си, безропотно съществуване; онези, които са заставали начело, извършвали са грандиозни дела, водени от обичта си към Отечеството, и са тласкали напред историята на хилядолетното ни българско съществуване като народ и нация. Но не е ли имал и всеки от нас своите малки и големи лични будители, онези, които с думите или постъпките си са пробудили в него нещо добро, нещо различно, нещо важно, което е променило целия му по-нататъшен живот? Имали сме ги, разбира се, поне тези от нас, които са били споветени от щастието да ги срещнат, да ги разпознаят, да им се доверят и – в някои случаи – да ги последват. И е било без значение мъртви ли са те, или живи, щом силата на техния зов към сърцата ни е била така могъща, че ни е пробудила наистина. Имах късмет да срещна необикновени хора в живота си, и мнозина от тях бих могла да нарека свои учители и будители, защото днес, след толкова десетилетия път през годините и литературата, ако съм постигнала нещо смислено, го дължа и на тях – на моите лични будители. Незабележими или известни, скромни или изключително талантиливи, живи или мъртви – те са част от живота ми и винаги ще бъдат. Какво друго, ако не будител, мога да нарека учителката си по български език и литература в гимназията в Сливен, която, случайно „разкрила“ ме, че пиша стихове, веднага ме изпрати да ги занеса в редакцията на местния вестник? Аз пишех от години, още от четвърти клас, но въобще не ми беше хрумвало, че трябва да покажа на някого написаното, или, не дай, Боже! – да го публикувам! Просто пишех, защото не можех да не го правя, и толкова. Иначе може би цял живот щях да си пиша стиховете и на никого да не ги по-

Валентина Рагинска

кажа, кой знае? Тогава именно се събуди онова пишещо същество, тогава то осъзна, че може би написаното от него има някаква стойност, и не е нужно винаги да си остава като чернова в тетрадка. И че, може би – това е съдба.

Не бяха ли мои будители големите световни поети, с чиито книги, заети от библиотеката, буквално лягах и ставах? Четях, дори без да разбирам – Габриела Мистрал, Кавафис, Салваторе Куазимодо, Тудор Аргези, че дори Уитман...

Не бяха ли мои будители и великите руски поети, в чийто омагьосващ свят попаднах, когато се озовах в библиотеката на Литературния институт в Москва? Гениалната и трагична Марина Цветаева – може би най-големият ми будител сред руските поети. Никога не съм забравяла нейното твърдение, че ако на поета му е даден глас, то всичко останало му е взето. А не е ли така, ако е истински поет и писането за него е служене, свещенодействие, самоотричане? А как да пропусна Блок, Аненски, Пастернак, Ахматова, с нейното: „О, если б знали из какого сора / растут стихи, не ведая стыда...“? Или изумителната Белла Ахмадулина, от която, едва двайсетгодишна, чух израза: „Ние, поетите, сме користни същества... На какво ли не сме готови, за да напишем стихотворение!“ Винаги съм запомнила тези фрази – те и до ден днешен ме държат будна за мигове, които не бива да пропускам, защото съм поет, и тези мигове ми трябва, за да пиша стихотворения. Не го проумях веднага, трябва-

всички онези, които са били готови да оставят костюта си заради българщината. Непрекъснато ме подтикваше да чета книги за историята.

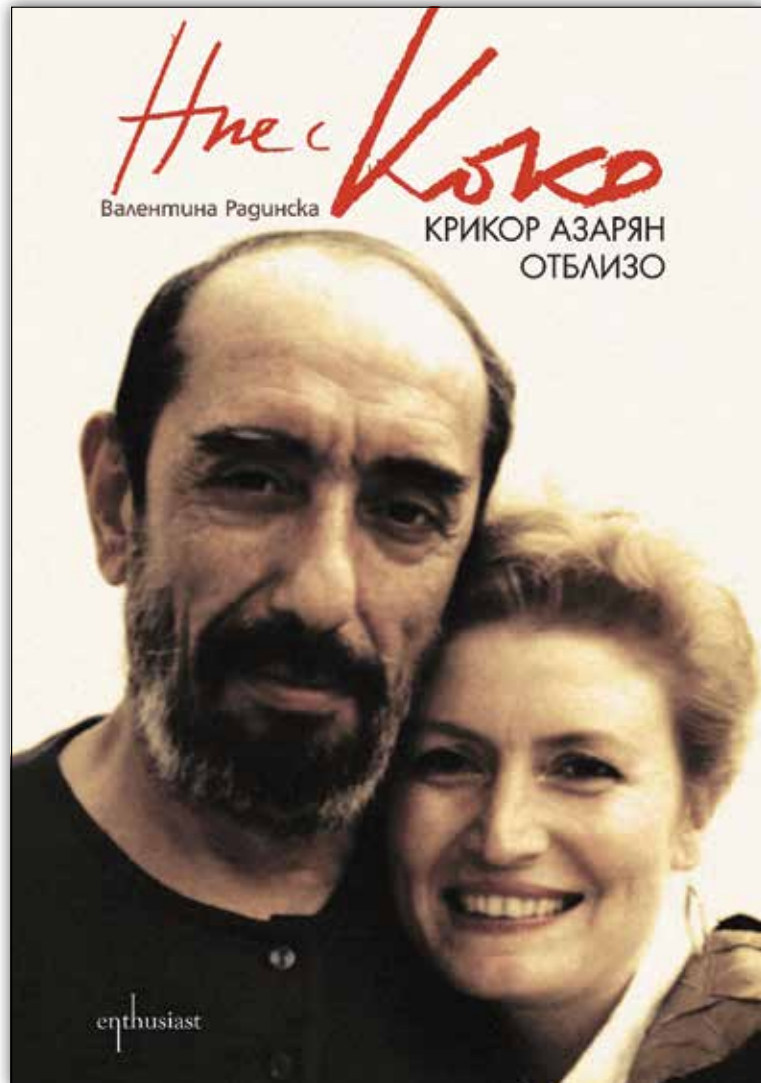
За мой голям учител и будител смятам и незабравимия поет Христо Фотев. Странно – той ме будеше и учеше с мълчанията си. Неговите мълчания бяха толкова първозданни, толкова пълни със смисъл, така натежали от значения, че думите ставаха излишни. А когато Христо проговореше, човек имаше чувството, че думите, които изричаше, са сътворени току-що от самия него, нищо, че бяха познати думи. Начинът, по който ги произнасяше, по който ги подреждаше, интонацията му, паузите между тези думи – това е нещо, което ме накара да проумея повече неща за думите, отколкото каквото и да било друго. Този урок не може да се разкаже. Той може само да се преживее. Благодаря на Бога, че познавах този крехък, трошлив човек, който беше

Динков? Иван беше безпощаден учител – той изискваше много и не приемаше нищо по-малко. И благодаря на Бога, че ме срещна с такъв учител и будител като Иван.

Но най-големият подарък, който получих от живота беше срещата ми с най-важния мой учител и будител, с най-добрия, топлия, талантливия и мъдрия човек – режисьора Крикор Азарян. Прекарахме заедно 30 години. Той беше моят учител по живот, той ми даде най-важните уроци, разви у мен най-важните качества. Толкова толерантен и деликатен човек, надарен с огромната дарба да дава на другите – щедро и без да се пестят, не бях срещала нито тогава, нито пък съм срещала през тези осем години, откакто него го няма. *Кого*, както с обич го наричаха всички, беше от хората, които са създали сами себе си. Казваше, че това, което е, дължи на факта, че е арменец и че е от мултинационалния Пловдив. Това беше го направило космополит, за него етносьт нямаше никакво значение, значение имаха само делата на хората, постъпките им. А съзнанието, че е арменец и българският език не му е роден, го караше цял живот стръбно да чете, да се образова, да добавя и да добавя към себе си неуморно.

Няма друг човек на този свят, който да ми е дал толкова много, да е събудил такава голяма част от качествата ми, от душата ми, от емоциите ми. Да ми е помогнал в такава голяма степен да направя себе си, да стана себе си – такава, каквато съм. Той продължава да ме държи будна дори с отсъствието си, с начините си да ми напомня за себе си и за това, как е искал от мен да продължа през живота без него...

Как да не съм благодарна на съдбата? Как да не кажа на Господ, че е бил много щедър към мен? И че продължава да бъде щедър, защото продължавам да срещам всеки ден своите нови малки и големи будители, и да се уча от тях, и да бъдувам с тях и заради тях, за да мога да продължа пътя си през годините и литературата. Но за това ще разкажа някой друг път...

Литературния институт и се бях върнала в България, и животът ме възнагради с тази среща. Тончо Жечев ми отвори очите за българското минало, за неговата трагична красота, за висотата на духовните ни върхове, за

направен изцяло от поезия и от нищо друго.

А какво да кажа за друг един голям поет, чието влияние върху мен беше силно и продължително, и на когото дължа много от поетичния си характер и натюрел – Иван

Смела и отговорна

В края на своя втори и последен мандат Генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова безспорно е един от най-успешните български дипломати на новото време.

Тя изигра ключова роля за установяването на нов вид хуманизъм в началото на XXI век, белязан от неприемливостта и смелостта на българката по отношение на опазването на мира и на световното културно наследство. Честите ѝ посещения в едни от най-конфликтните или бедствени точки на света като Хаити, Пакистан, Йордания, Ирак, Сирия, Мали и много други предизвикват уважение както сред известни политически лидери, така и сред безспорни авторитети

Ирина Бокова

ти в областта на културата. Дипломатическият ѝ опит и подход в напрегнати и кризисни ситуации я нареждат сред най-заслужилите личности в съвременна-

та история със съществен принос за опазването на световното културно наследство и съхраняването на човешката културна памет.

„Държавата на духа“

Проф. Стоян Денчев

През м. май 2017 г., в Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост, президентът на една велика страна – Русия – г-н Путин направи неочаквано изказване, свързано с кириллицата, което имаше „ефекта на атомна бомба“, пусната върху България. Питам се: „Защо?“ и не мога да намеря смислен отговор на въпроса. В нашето общо историческо минало многократно са били поставяни и променяни териториалните граници тук на Балканите, но границите на духа – никога!!!

Спомням си и думите на уважавания руски учен акад. Дмитрий Лихачов, който

Проф. Стоян Денчев

пръв, в условията на тоталитаризма, гръзна да заяви на висок глас, че България е „Държавата на духа“ именно заради цивилизационното дело на Светите братя Ме-

тодий и Кирил и на техните ученици!!!

Откъс от изказване на проф. Стоян Денчев публикувано в сайта www.epicenter.bg на 24 май 2017 г.

Стъпка напред в културната политика

На 22.09.2017 г. в гр. Хан-Джоу, провинция Джъдзян, Китайската театрална асоциация и Народният театър „Иван Вазов“ подписаха споразумение за сътрудничество в областта на културата.

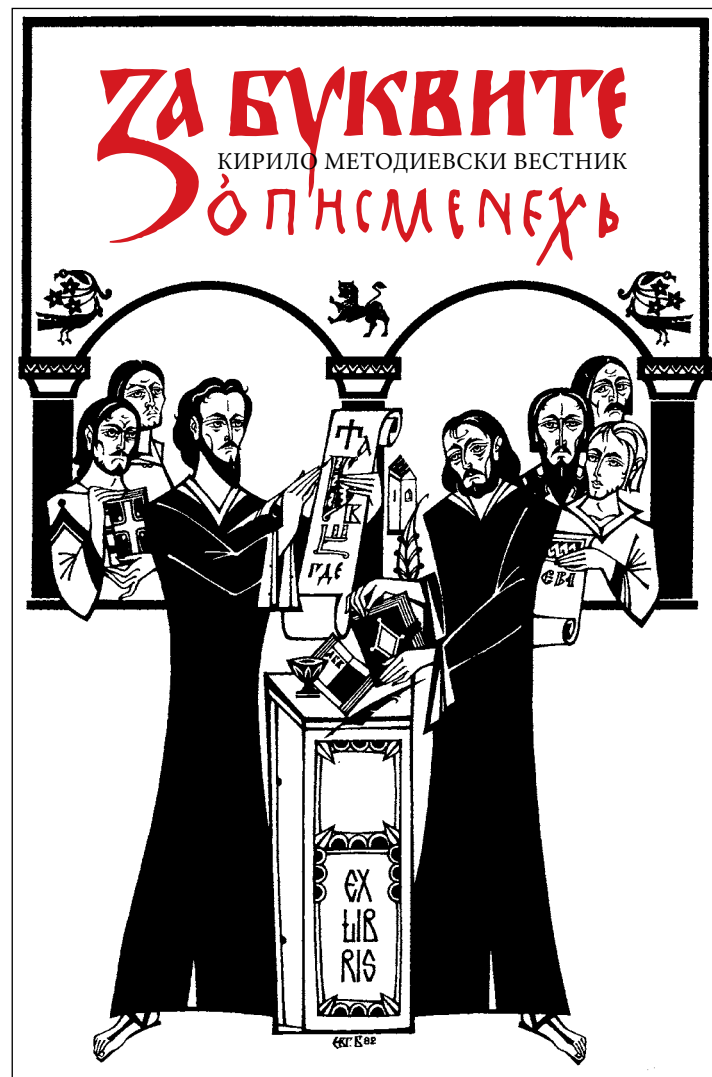
Това събитие се случи по време на третия форум за културно сътрудничество между Китай и страните от Централна и Източна Европа.

Китайските и българските театри се споразумяха да засият двустранното си сътрудничество за повишаване на качеството на културния и художествения

обмен между Китайската народна република и Република България.

Публикувано на страниците на China daily на 22 септември 2017 г.

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 52/ноември 2017 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Д-р ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТА ДЕВКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.и.к.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК, ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРАЗАНТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, КИРИЛ ПЛАМЕН КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТАЛИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Антоанета Сърневска, Пепи Манастирска, Красимира Александрова, Ваня Добрева, Ралица Йотова, Светослава Узуян

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС
Директор Марин Несторов

ЗА БУКВИТЕ
КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК
ОПИСМЕНЕХЪ

Брой 83
Година XXXVIII
ноември 2017 г.
www.zabukvite.org

„Време разделно“ е роман на българския писател Антон Дончев, издаден през 1964 г. Събитията, описани от Антон Дончев, би трябвало да са се случили през 1668 г. в Кръстогорската област в Родопите.

Време разделно

Антон Дончев

Първа страница от ръкописа „Време разделно“ на големия български писател Антон Дончев. Ръкописът се съхранява в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ)